

ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายครุฑนาค สิมหรัตน์

ณ เมรุวัดกลางวรวิหาร

๗๘๕
ก ๔๙๕๓๓

วันที่ ๑๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

เมษายน

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

ตำนานเครื่องมือไหร่ป่าท้ย

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายครนอาคม สิงห์รัตน์

ณ เมรุวัดกลางวรวิหาร

วันที่ ๑๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๕

กรมศิลปากร

ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ

เลขหมู่หนังสือ ๑๙๕

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๗๑

ในงานฉันทนาภิเศก นายสุข มั่นประเสริฐ

พิมพ์ครั้งที่สิบสอง ๑๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๑๕

ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายครนอคม สึงหรัตน์

เลขห้อง พม. ๑๐๔

เลขหมู่ ๗๘๕

๑ 495๓๑

เลขทะเบียน ๔.๓๐๕.๐๔๐๖

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายครนอาคม สิงห์รัตน์ ณ เมรุ
วัดกลางวรวิหาร กำหนดวันที่ ๑๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๕ นายนิกุล
สิงห์รัตน์ ผู้เป็นบุตร ได้ติดต่อกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร
ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่องตำนานเครื่องมโหรีปาทนย์ พระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ใน
งานนี้ กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

หนังสือเรื่องตำนานเครื่องมโหรีปาทนย์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนิพนธ์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้มีชาวต่างประเทศขออนุญาตนำไปแปลพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสที่ไซ่ง่อน และภาษาดัชท์ที่กรุงเฮก เมื่อทรงเห็นว่ามีผู้นิยมมากตลอดจนถึงชาวต่างประเทศ จึงทรงชำระเรื่องและทำรูปให้บริบูรณ์ขึ้น และให้แปลเป็นภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงมโนปกรณ์นิติธาดา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ และต่อมาได้มีผู้ขออนุญาตพิมพ์เฉพาะภาษาไทยอีกหลายครั้ง ครบถ้วนนับเป็นครั้งที่สิบสอง

อนึ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งเจ้าภาพได้เรียบเรียงประวัติ นายครนอคม
สิงห์รัตน์ ผู้วายชนม์ ให้พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำ

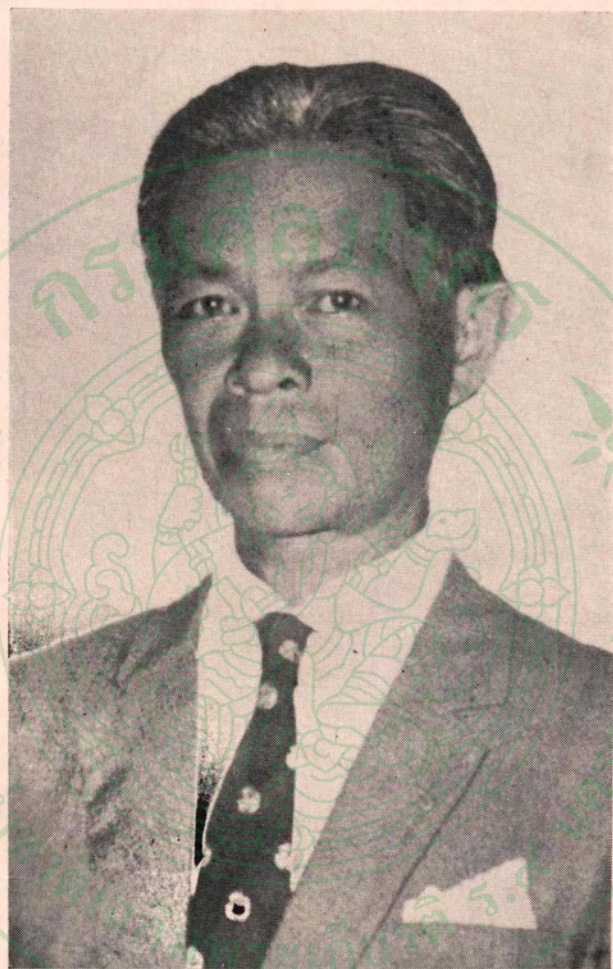
กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีกุศลนิทานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพได้
จัดบำเพ็ญอุทิศแด่ นายครนอคม สิงห์รัตน์ เป็นปิตุภูมิฐานธรรม และได้
ให้พิมพ์หนังสือเรื่องนแจกจ่ายเป็นกุศลสาธารณประโยชน์ ขออำนาจกุศล
ทั้งปวงนั้นจงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ นายครนอคม สิงห์รัตน์ ผู้วายชนม์
ประสบแต่อริคุณมณูผลตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สัมดงมโน-
ปนิธานของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๗ มีนาคม ๒๕๓๕

สารบัญ

	หน้า
คำนำกรมศิลปากร	ก
ประวัติ	(๑)
คุณพ่อของลูก	(๕)
ดนตรีไทย	๑
ของหอสมุดแห่งชาติ	
อุดมมงคล	๑๘
โดย สมฤทธิ์ เลิศบุศย์ อธิบดีกรมศิลปากรพาณิชย์และธนกิจ	
วิถีทางสร้างอนาคต	๒๓
โดย สมฤทธิ์ เลิศบุศย์	
การสหกรณ์ กับ คติธรรมในพระพุทธศาสนา	๒๗
โดย สมฤทธิ์ เลิศบุศย์	

นาย ^๕ ครน ^{๖๖} อาคม สิงห์รัตน์

ชาติ 16 มิถุนายน 2454

มรณะ 25 พฤษภาคม 2514

ประวัติ

นายกรีนอากม สิงห์รัตน์ นามเดิม ครั้น สิงห์รัตน์ เป็นบุตรคน
สุดท้องของคุณพระราชาคารพิกษ์ (เคลา สิงห์รัตน์) และนางพลอย สิงห์รัตน์
เกิดที่บ้านเลน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ
วันพฤหัสบดีที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๕๔ (ปีเถาะ) ซึ่งมีพี่น้องร่วมบิดามารดาทั้งหมด
๓๐ คน

การศึกษา เมื่อยังอยู่ในวัยเรียนได้เข้าเรียนอยู่ที่โรงเรียนมัธยมวัด-
เบญจมบพิตร และสอบได้ได้รับประกาศนียบัตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้เข้ารับราชการเป็นเสมียนฝึกหัดที่อำเภอ
ท่าหลวงจังหวัดพิบูลย์ เป็นเวลาประมาณ ๓ ปี

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับการบรรจุเข้าเป็นข้าราชการในกระทรวง-
มหาดไทย

วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๔๗๔ ได้ย้ายจากจังหวัดพิบูลย์มาประจำอยู่ที่ศาลา
กลางจังหวัดสมุทรปราการ

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นปลัดอำเภอบางบ่อ จังหวัด
สมุทรปราการ

ต่อจากนั้น ได้ย้ายไปเป็นปลัดอำเภอยุทธยาอำเภอบางพลี จังหวัด
สมุทรปราการ และได้ย้ายต่อไปที่อำเภอบางบ่อ จนกระทั่งในที่สุดก็ย้ายกลับ
มาอยู่ที่อำเภอเมืองสมุทรปราการ

ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้ย้ายไปเป็นปลัดอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์
ประมาณเวลาไม่ถึงปี ก็ได้ย้ายกลับมาเป็นปลัดอำเภอเมือง จังหวัดสมุทร-
ปราการอีกครั้งหนึ่ง

จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จึงขอลาออกจากราชการเนื่องจากสุขภาพ
ไม่ค่อยดีสมบูรณ์ เพราะระหว่างที่บริหารราชการอยู่นั้น ได้ตรากตรำทำงานมามาก
เกี่ยวกับการพัฒนาการของอำเภอและของจังหวัด จึงประสงค์ที่จะพักผ่อน
อย่างจริงจัง และใช้ชีวิตในบั้นปลายอย่างสงบสุขอยู่กับครอบครัว

ในด้านครอบครัว ได้ทำการสมรสกับ นางสาวสมเชื้อ สิงห์รัตน์ (สมเชื้อ
เกษบุญชู) ซึ่งขณะนั้นได้รับราชการอยู่ที่อำเภอเมือง สมุทรปราการ มี
บุตร-ธิดา ด้วยกัน ๗ คน คือ

๑. นางรัตนา	แย้มคำราญ
๒. นายนิกุล	สิงห์รัตน์
๓. นายสมบูรณ์	สิงห์รัตน์
๔. นางสาวศรี	ทองแย้ม
๕. นางสาวกาญจนา	สิงห์รัตน์
๖. นายพัฒนา	สิงห์รัตน์
๗. นางสาวจันทรา	สิงห์รัตน์

ชีวิตราชการ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องกฎหมายเป็นอย่างดี ขณะ
ที่ดำรงตำแหน่งเป็นปลัดอำเภออยู่นั้น ได้เป็นพนักงานสอบสวนตลอดมา
เป็นผู้ที่มีนิสัยซื่อสัตย์ สุจริต ตรงไปตรงมา ไม่เคยมีประวัติต่างพร้อย หรือ

เคยถูกดำเนินคดีเคยจากผู้บังคับบัญชาเลย เป็นผู้เดียวสละอย่างหาตัวจับยาก
ในด้านการดนตรี แทบจะกล่าวได้ว่าเป็นผู้ทรมพรสวรรค์ในทางดนตรีโดยเฉพาะ
ไม่ว่าจะเป็นดนตรีสากลหรือดนตรีไทยเล่นได้ทุกอย่าง เฉพาะดนตรีไทยแล้ว
หาตัวจับยากอีกเช่นกัน ซึ่งขณะรับราชการอยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการ ก็ได้
เป็นนายวงดนตรีของบรรดาข้าราชการสมุทรปราการด้วย

ด้านกีฬา ก็พาทิถุณดีมากที่สุด และจะต้องเล่นแทบทุกวันตามเวลา
ว่าง คือ กีฬาเบตมินตัน จนกระทั่งได้เป็นแชมป์ของข้าราชการในจังหวัด
สมุทรปราการ ต่อมาเมื่อลาออกจากราชการแล้ว ในด้านกีฬาก็ต้องเลิกลา
ไป เพราะสิ่งขาดไม่ให้ แต่เรื่องดนตรีนั้นยังไม่ยอมทิ้ง ตามงานของเพื่อน
ฝูงที่ไหนจะต้องไปร่วมเล่นดนตรีด้วยทุกครั้ง จนวาระสุดท้ายก่อนจะไปอยู่
โรงพยาบาลครั้งสุดท้ายนั้นประมาณ ๒-๓ อาทิตย์ ก็ได้เล่นดนตรีกับพชาย
(จินดา สิงห์รัตน์) เมื่อพชายมาเยี่ยมที่บ้าน

ในที่สุดหลังจากไปพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลได้ไม่นานนัก อาการ
ก็ไม่ได้ขึ้นเลยแม้แต่ทรุดลง แพทย์หลายคนได้ให้การรักษาสู้สุดความสามารถ
จนถึงกับให้ออกซิเจนช่วย แต่ก็ไม่สามารถที่จะช่วยได้ จึงได้ถึงแก่กรรม
เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๔ เวลาประมาณ ๐๖.๐๐ น. ด้วยโรคมะเร็ง
ในกระเพาะอาหารและลำไส้ รวมอายุได้ ๕๘ ปี ๓๐ เดือน ๒๕ วัน.

คุณพ่อของลูก

วันอังคารที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๔ เวลาประมาณ ๐๖.๐๐ น. เป็นวันที่ลูก ๆ ต้องประสบการสูญเสียครั้งใหญ่ในชีวิต นั่นคือคุณพ่อสุดที่รักสุดบูชาของลูก ๆ ได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับ เป็นการสูญเสียร่วมโพธิ์ร่วมไทรที่เคยปกป้องให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ลูก ๆ

คุณพ่อได้ไปอยู่โรงพยาบาลสมุทรปราการ ครึ่งสุดท้ายประมาณต้นเดือนพฤษภาคม เพื่อให้แพทย์ตรวจร่างกายตามปกติ เพราะปกติคุณพ่อจะไปหาผู้อำนวยการโรงพยาบาล ซึ่งนับถือรักใคร่กันมาก ขณะคุณพ่อยังรับราชการอยู่ที่อำเภอเมืองสมุทรปราการ เพื่อตรวจร่างกายประมาณปีละ ๓-๔ ครั้ง และการไปโรงพยาบาลของคุณพ่อครั้งนี้ ก็ไม่คิดว่าจะต้องไปนอนอยู่ที่โรงพยาบาล คิดว่าไปตรวจเสร็จแล้วคงจะกลับบ้าน แต่เมื่อแพทย์ตรวจร่างกายคุณพ่อแล้ว ก็ได้ขอรองให้นอนพักนอนอยู่ที่โรงพยาบาลสัก ๒-๓ วัน เพื่อจะให้เหงื่อและให้เลือด เพราะคุณพ่อดื่มน้ำไม่ค่อยได้ และร่างกายผอมมาก ทุก ๆ วันคุณแม่ได้ไปเฝ้าคอยดูแลคุณพ่ออยู่ที่โรงพยาบาลอย่างใกล้ชิดโดยค้างคืนที่โรงพยาบาลด้วย ส่วนลูก ๆ นั้นจะไปในตอนเย็น ๆ ของทุกวัน เพราะต่างคนต่างมีหน้าที่ต้องเรียนหนังสือบ้าง เข้าไปทำงานในกรุงเทพฯบ้าง นอกจากวันหยุดจึงได้อยู่ดูแลคุณพ่อได้ ปกติคุณ

พ่อไม่เคยคิดถึงตัวเองเลย เห็นความสุขของคนอื่นเป็นความสุขของตัวเองเป็น
ห่วงคนอื่น ๆ มาก ไม่ว่าลูกคนไหน อยากได้อะไร อยากจะทานอะไร ไม่
ว่าเวลาไหน คุณพ่อทำทุกอย่าง โดยที่ตัวของคุณพ่อเองยอมอด ยอมทวิ
คุณพ่อเป็นคนที่มีใจเอื้ออารี มีศีลธรรมประจำตัว และรักความสัตย์ของ
ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนฝูง ตลอดจนกระทั่งบุคคลทั่ว ๆ ไป ที่รู้จักคุณพ่อ
จึงให้ความเคารพใคร่ในตัวคุณพ่อเป็นอย่างมาก

ในตอนเย็นของวันที่ ๒๔ พฤษภาคม นั้นลูก ๆ ก็ได้ไปเยี่ยมดูอาการ
ของคุณพ่ออย่างเคยปฏิบัติมา แต่ขณะนั้นคุณพ่อพูดอะไรไม่ได้มาสัก ๒-๓ วัน
แล้ว ได้แต่พยักหน้าเวลาแพทย์ถามหรือมีแขกไปเยี่ยมอาการของคุณพ่อไม่ได้
ขึ้นเลย แพทย์ต้องให้น้ำเกลือและออกซิเจนอยู่ตลอดเวลา คำนวณนั้นลูก ๆ
ได้เข้าไปกราบคุณพ่อเพื่อจะลากลับบ้าน คุณพ่อยังพยักหน้าและยิ้มกับลูก ๆ
เช้าของวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ประมาณ ๖ โมงเศษ ๆ คุณแม่ได้รับกลับมาจาก
บ้านและบอกกับลูก ๆ ว่าคุณพ่อจากไปเสียแล้ว เมื่อลูก ๆ ได้ข่าวในการจาก
ไปของคุณพ่อ ลูก ๆ ทุกคนไม่สามารถจะอดกลั้นความรู้สึกอันใด ทุกคน
ได้แต่ร้องไห้คร่ำครวญถึงคุณพ่อ คุณพ่อคนเดียวที่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรคอย
ปกป้องภัยนานาประการให้กับลูก ๆ ทุกคน

ขณะนี้คุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ คุณพ่อบรมสั่งสอนให้ลูกทุกคนช่วยตนเอง
และเคยพูดอยู่เสมอว่า “ตนเป็นที่พึ่งของตนเอง” จะให้ใครมาคอยช่วย
เหลืออยู่ตลอดเวลาไม่ได้ สอนให้เป็นคนซื่อตรงต่อหน้าที่ และให้รักษา

ข้อเสียของวงศ์ตระกูล ในการสูญเสียคุณพ่อครั้งนี้ ทำให้ลูก ๆ รู้สึกอ้างว้าง
แต่เมื่อนึกถึงหลักคำสอนของพระบรมศาสดาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่า ทุก
อย่างอนิจจัง คือ ไม่เที่ยง มีเกิดก็มีดับเป็นของธรรมดา ก็ทำให้คลายความ
เศร้าโศกเสียใจลงบ้าง และก็ยังอบอุ่นใจอยู่ต่อน้อยคุณพ่อได้ทั้งคำสั่ง
สอนและอบรมที่มีคุณค่ายิ่งให้ลูก ๆ ยึดถือและปฏิบัติตาม และลูก ๆ ภูมิใจ
ในคุณพ่อของลูกที่ไม่เคยมีเกียรติประวัติต่างพร้อยในทุกกรณี

สุดท้ายนี้ ลูกขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อ ซึ่งอยู่ ณ ภพใดนั้น
ลูก ๆ ไม่อาจุ ลูก ๆ ขอตั้งจิตอธิษฐาน ขออำนาจบุญกุศล และความดี
ที่คุณพ่อได้เคยทำมาตลอดชีวิตของคุณพ่อ ร่วมกับผลบุญที่ลูก ๆ และญาติ
มิตรอุทิศแผ่ส่วนกุศลไปให้ ขอจงบันดาลให้คุณพ่อประสบสุขในสัมปรายภพ
ทุกประการ

จากลูก ๆ

๙ มีนาคม ๒๕๓๕

คุณน้าครนที่ข้าพเจ้ารู้จัก

เมื่อข้าพเจ้าโตพอจะรู้ความได้ ก็พบว่าคุณน้าครนอยู่แล้ว คุณน้าครนเป็นหน้าทิ่มอายุไม่ไกลกับข้าพเจ้ามากนัก ที่จริงนอกจากคุณน้าครน ข้าพเจ้าก็มีคุณน้าเคลม อีกคนหนึ่ง คุณน้าเคลมเป็นพี่ของคุณน้าครนไม่กับ และคุณน้าครนก็แก่กว่าข้าพเจ้าไม่กี่ปี ฉะนั้นเราสามคน น้าสองคนและหลานหนึ่งคน จึงเป็นเพื่อนเล่นที่สนิทสนมกันมาก โดยมีข้าพเจ้าเป็นคนทีเล็กกว่าเพื่อน

คุณน้าครนเป็นบุตรคนสุดท้องของคุณตา พระราชาคารพิทักซ์ (เคล้า ดิงหรัตน์) และคุณยายพลอย ดิงหรัตน์ คุณตาและคุณยายมีบุตรธิดาด้วยกันรวม 10 คน แต่ได้ถึงแก่กรรมไปเสียบ้าง จึงเหลือผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ในขณะนั้นเพียง 7 คน โดยมีคุณแม่ของข้าพเจ้า (คุณแม่เครือ คเนจร ณ อยุธยา) เป็นพี่สาวคนโต และคุณน้าครนเป็นน้องเล็กที่สุด คุณน้าจินดา ดิงหรัตน์ ซึ่งเป็นบุตรคนกลางของคุณตาคุณยาย เวียงลาดบ่ไวดงน

พี่เคลม

พี่เครือ

พี่ศรีอบ

พี่คล้าย

พี่คล้าย

ลุง (คือตัวของคุณน้ำจันทา ซึ่งเรียกตัวเองกับลูก ๆ ของ
คุณน้าครน)

พ่อนาคิน

แม่แตงน้อย

พ่อกุศล

พ่อกวน

คุณน้ำจันทา เขียนเกี่ยวกับวันเดือนปีเกิด ของคุณน้าครนไว้ว่า-

“พ่อกวน ถึงหรีตน์ เกิดปีกลุ จ.ศ. 1273 ตรงกับวันที่ 16 มีนาคม
พ.ศ. 2454 ที่ตำบลบ้านเลน หมู่ที่ 11 อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรี-
อยุธยา ณ บ้านพักข้าราชการกรมรักษาพระราชวังบางปะอิน กระทรวงวัง
ใกล้ที่ทำการอำเภอบางปะอินปัจจุบัน”

ข้าพเจ้าจำได้ว่า ในสมัยเมื่อยังเป็นหลานตัวเล็ก ๆ อายุราว ๆ สัก 6
ขวบ เดินตามหลังคุณน้าครนและคุณน้าเคลมตอย ๆ อยู่เน่น คุณน้าทั้งสองคน
เริ่มเล่นดนตรีไทยกันแล้ว ตอนนั้นคุณน้าเคลมซึ่งไว้ผมจุกเริ่มหัดเป่าซอ และ
คุณน้าครนก็หัดเป่าบาง ส่วนคุณน้าอื่น ๆ ที่โต ๆ แล้วก็เล่นดนตรีอย่างอื่นกัน
คนละอย่าง ที่จำได้แม่นยากคือ คุณน้ากลับเล่นซอด้วง คุณน้าครอบเล่นจะเข้
คุณน้าคล้ายเล่นซออู้ และคุณน้าจันทา (ซึ่งขณะนั้นศึกษาอยู่ในกรุงเทพฯ
ข้าพเจ้าจึงไม่ได้พบบ่อยนัก) เล่นซอไวโอลิน ตัวคุณตาเองเล่นโทนและรำมะนา
ส่วนคุณแม่ของข้าพเจ้านั้นเล่นเครื่องอะไรไม่ได้ จึงเป็นคนร้องส่ง ดังนั้นดนตรี

วงจรงประกอบชนตวยนา ๆ คอลูก ๆ ของคุณตาทวงว ถาไมนับตวนายวง
คอคคุณตาเอง

ชาวเขาเคยขอจะหัดเลั่นดนตรีไทยกับเขาบ้าง เพราะเห็นนา ๆ ก็เลั่น
กันทงนน แตไมไดรบอนุญาตใหหัดโดยใหเหตุผลวา “อมรยงเด็กอยตองเรียน
หนังสือเสียก่อน” และก็โดยการตองเรียนหนังสือก่อนนเอง ชาวเขาจกตองไป
อยกับคุณพอ ซึ่งขณะนนเป็นหลวงพทกษณครเขตต เป็นนายอำเภอรุงเกา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเริ่มเขาเรียนหนังสือตอเมือโรงเรียนหยุดเทอมแต
ละครวงชาวเขาจึงไดมีโอกาสไปเยี่ยมคุณตาคุณยายและนา ๆ ที่บางปะอิน ความ
จำของชาวเขาในเรื่อง คุณนาคกรน คุณนาคเลม จึงขาดเป็นทวง ๆ ใน
ทวงเวลาเหล่าน เราทงหมดกโตชน คุณนาคกรนกโตชน คุณนาคเลมกโตชน
นาอน ๆ ก็เป็นผู้ใหญ่ชน

ทมครอบครวไปแลวกม แตเมือถึงช่วงเวลาที่โรงเรียนหยุดเทอมชาวเขา
ไปบ้านคุณตาเมือใด เป็นตองพบคุณนา ๆ ทกคน รวมทงคุณนาคกรนคุณนาคเลม
อยพรอมทงกัน และทก ๆ เวลาคราดนตรีไทยที่บ้านคุณตาก็จะบรรเลงเจอย-
แจวและครกกรนอยจนดกน

ลองคิต ๆ ดูก็น่าแปลก ความทวงจำของชาวเขาในสมัยเด็ก ๆ ที่เกยว
กับเรองนา ๆ นน ชาวเขาอยคงเห็นภาพขตตตอยมกกว่าภาพอน ๆ ก็เฉพาะ
ที่เกยวกับ คุณนาคกรน และ คุณนาคเลม ส่วนภาพอน ๆ ออกจะเลือน ๆ และ
น้าแปลกอกก็ชาวเขาเรียกคุณนาคนตตปากวา คุณนาคกรนคุณนาคเลม ไมใช่
คุณนาคเลม คุณนาคกรน ทง ๆ ที่คุณนาคเลมเป็นพและคุณนาคกรนเป็นน้อง

อาจเป็นเพราะข้าพเจ้านับจากตัวของข้าพเอง ซึ่งเป็นสมาชิกคนเล็กที่สุด แล้วก็จะถึงคุณน้าครนก่อน แล้วจะถึงคุณน้าเคลมที่หลังก็ได้

ตลอดเวลาที่ผ่านมาผ่านไป วงดนตรีที่บ้านคุณตาซึ่งแรกๆ ก็เล่นกันเป็นวงภายในบ้าน ก็กลายเป็นวงดนตรีที่มีชื่อเสียงที่สุดในอำเภอบางปะอิน ไม่ว่าใครจะมีงานอะไรที่บ้านไหน ดนตรีวงนั้นก็ไปช่วยงานให้โดยถ้วนหน้า คุณน้าเคลมก็เชี่ยวชาญเฉพาะซอด้วง คุณน้าครนก็เป็นมอจะเข้ไม่แพ้ใคร คุณน้าครน คุณน้าเคลม ก็เก่งกันคนละอย่าง คุณน้าครนนั่นในเรื่องซออด้วงไม่มีใครเปรียบได้ ในขณะที่เดียวกันคุณน้าเคลมก็เป็นนักซอด้วงไม่แพ้ใคร โดยที่ตอนเรียนหนังสือก่อน ได้รับอนุญาตให้ร่วมวงได้ในฐานะผู้ตีฉิ่ง ต่อมาอีกหน่อยก็ได้เล่นเป็นมอกรับ (กรับพวง) แล้วก็มีอาบ ตามลำดับ

พูดถึงเรื่องดนตรีแล้ว คุณน้าครนเป็นผู้มีพรสวรรค์อย่างแท้จริง ไม่ว่าจับอะไรเก่งไปหมด นอกจากซอชิงช้านาญและเก่งมากเป็นพิเศษแล้ว จับขิมก็เก่งขิม จับระนาดก็เล่นได้ และไม่ว่าไปจับอะไร เป็นเล่นได้ในชนิดที่นั้นถ้าข้าพเจ้าจำไม่ผิด

ในระยะหลังๆ ที่คุณน้าครน คุณน้าเคลมมาอยู่กับคุณพ่อของข้าพเจ้า และรับราชการอยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการแล้ว ดนตรีไทยวงที่คุณน้าครน คุณน้าเคลมเล่นอยู่ได้มีโอกาสไปแสดงฝีมือส่งวิทยุกระจายเสียง ปรากฏว่าฝีมือซออู้ของคุณน้าครนเป็นที่กล่าวขวัญถึงกันอย่างกว้างขวาง และมีผู้อยากเห็นตัวจริงกันมาก ๆ ที่เดียว ในเรื่องการดนตรีนั้น คุณน้าจินดา เขียนถึงคุณน้าครนไว้ว่า

“พ่อครั้น ชอบคิดการดนตรีของไทยของเรามากที่สุดเป็นชีวิตจิตใจ ตั้งแต่เด็กตลอดมาได้เคยนำวงดนตรีที่เธอชอบนี้ไปบรรเลงในงานต่างๆ ของ บรรดาท่านผู้ใหญ่ ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูง ที่เธอเคารพรักมากมายจนนับครั้ง ไม่ถ้วน แม้ต้องเดินทางไปบรรเลงข้ามจังหวัดก็มากครั้ง เธอรักและคลุกเคล้ากับการดนตรีของไทยของเราเป็นประการเช่นนี้จนถึงที่สุดแห่งชีวิต ครึ่งสุดท้าย เมื่อเธอไม่สบายมากอยู่แล้ว ก่อนจะเสียชีวิตประมาณสองสัปดาห์ เมื่อลุง (คือ คุณน้าจินดาเอง) ไปเยี่ยมเธอที่บ้านสิงห์รัตน ที่จังหวัดสมุทรปราการ เธอยัง สดชื่นวิ่งเล่นกับลุงได้หลายเพลง จนภรรยาและบุตรพากันตักใจว่าเธอแข็งแรง ขึ้นมาแล้ว”

ในด้านนิสัยใจคอของคุณน้าครั้นนั้น กล่าวได้ว่า คุณน้าครั้นเป็นผู้ เด็ดเพื่อ รักพรักน้อง รักเพื่อนฝูง ซึ่งก็เป็นธรรมชาติทางพี่น้องและเพื่อนฝูง ก็ย่อมจะรักตอบคุณน้าครั้น ข้าพเจ้ายังไม่เคยทราบหรือเคยได้ยินจากใครที่ไหน เลยว่ามีใครไม่ชอบหรือเกลียดคุณน้าครั้น ในเรื่องของคุณน้าจินดา ได้เขียนถึง คุณน้าครั้นไว้ด้วยความรักและอาลัยว่า

“— นิสัยของพ่อครั้นเป็นคนโอบอ้อมอารี เป็นที่รักของญาติ พี่น้องและเพื่อนฝูงทุกคน ไม่ว่าญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงจะไปมาหาสู่หรือมาพึ่ง พักพิง เป็นได้รับความสนใจโดยตลอดเสมอแม่เธอจะมีที่พักของทางราชการใน ชนบทเพียงไม่กี่ใหญ่โตนักก็ตาม และยังในตอนต่อมาเธอสร้างบ้านสิงห์รัตนซึ่งเป็นอิสระของตนเองชนที่จังหวัดสมุทรปราการนั้น บรรดาญาติพี่น้องและเพื่อน ฝูงก็ยิ่งได้รับสนองในการต้อนรับให้ความสนใจ ในน้ำใจ อันดีงาม ยิ่งขึ้น เป็นอัน

มาก พ่อครนพร้อมเสมอที่จะสนองความประสงค์ของญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง
เกือบจะพูดได้ว่าทุกคราวที่เธอเข้ากรุงเทพฯ ถ้าไม่มีธุระเร่งด่วนก็มักจะแวะมา
พบ เธอจะต้องแวะเยี่ยมญาติและพี่ ๆ และมักจะพาไปรับประทานอาหารที่ดี ๆ
พิเศษเสมอ เช่นนั้นนับว่าเป็นความอารีเผื่อแผ่อย่างสูงของเธอ ---”

อีกตอนหนึ่ง คุณาจินดา เขียนบรรยายนิสัยใจคอของคุณครน
ไว้ว่า.-

“ --- ในด้านจิตใจของคุณครนนับว่ามีความกตัญญูสูงอย่างยิ่ง เช่น
เมื่อครั้งเธอเธอยังแข็งแรง รับราชการประจำอยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการ พ่อ
ครนจะต้องเป็นผู้นำในการเดินทางไปทำการสักการะของท่านผู้เป็นบุพการี ซึ่ง
บรรพบุรุษอยู่ในพระเจดีย์ ประดิษฐานอยู่หัววัดชุมพลนิกายาราม ตำบลบ้านเลน
อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นประจำเสมอทุกปี จนกระทั่ง
พวกญาติพี่น้องพากันเรียกพ่อครนว่าเป็นพี่ชายใหญ่ ทั้ง ๆ ที่พ่อครนเป็นน้อง
คนสุดท้อง นอกจากนั้นไม่ว่าจะเป็นงานใด ๆ ถ้างานนั้นเป็นของผู้ที่เธอเคารพ
นับถือแล้ว พ่อครนจะต้องพยายามไปเคารพให้จงได้ แม้ว่าร่างกายของเธอ
จะอ่อนเปลี้ยมากเท่าใด บางคราวถึงต้องพยุงก็ต้องไปจนได้พร้อมกับพูดว่า
“ไม่ได้งานของท่านนี่จะเป็นยังไงก็ต้องมาจนได้ เมื่อมันจะตายก็ไหมนุไป”
เหล่านี้เป็นพยานแสดงให้เห็นถึงจิตใจกตัญญูอันแข็งแรงเด็ดเดี่ยวของเธอ ทั้ง ๆ
ที่เธอเจ็บไข้ ร่างกายอ่อนเปลี้ยอย่างเห็นได้ชัดเหลือเกินจนพวกญาติพี่น้องและ
เพื่อนฝูงไม่คำนึงถึงว่าอยากจะให้เธอมาในงานนั้น ๆ เลย แต่ที่เห็นได้พอถึง
เวลาเข้าจริงเธอก็ไม่เข้ามามีงานทำให้พวกญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง ดีใจกันอย่าง

ที่สุด ประกอบกับเสียงคำพูดของเธอประโยคหนึ่งด้วยก็ยิ่งซาบซึ้งเพิ่มความรัก
ในน้ำใจของเธอยิ่งขึ้นอีกเป็นอันมาก — — —”

และในด้านจิตใจ คุณน้าจินดา บรรยายไว้ว่า

“ — — — พุดถึงด้านความเข้มแข็งทางจิตใจอีกด้านหนึ่ง พ่อครั้นมีใจแข็ง
ขึ้นมาก ดึงบังใจเชื่อในสิ่งใดแล้วจะต้องเป็นอย่างนั้นตลอดไป ยากที่จะ
เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ เมื่อมาถึงคราววิวาห์เพียงเท่านั้น อันจะหลัก
เคียงมิได้ จึงทำให้เป็นที่โคกเคราแก่บรรดาญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูงเป็น
อันมาก — — —”

คุณน้าครั้นป่วยหนักจนต้องไปอยู่โรงพยาบาล และในที่สุดถึงแก่กรรม
เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2514 ข้าพเจ้าเองเมื่อได้ข่าวว่าป่วยหนักได้
ไปเยี่ยมที่โรงพยาบาล ในขณะที่นั้นเมื่อข้าพเจ้าเห็นคุณน้าครั้นแล้ว ก็คิดว่า
คุณน้าคงจะจากเราไปแน่ ทั้งๆ ที่ทำให้ใจอย่างนั้นแล้ว แต่เมื่อทราบข่าวว่า
คุณน้าครั้นจากไปจึงถึงใจหาย เป็นอันว่าข้าพเจ้าเสียคุณน้าครั้นซึ่งเป็นทั้ง
น้าและพี่เลี้ยงมาตั้งแต่เด็กไปแล้ว เสด็จขอลอดลือเลื่องก็จะไม่ได้ยินอีกแล้ว
แต่ภาพของคุณน้าครั้นตั้งแต่สมัยเยาว์วัยมาด้วยกัน ตลอดจนภาพหลังๆ จะยัง
คงแจ่มใสชัดเจนอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าตลอดไป

ขอให้คุณน้าครั้น ผู้ซึ่งประกอบแต่กรรมดีมาจนตลอดชีวิตจงไปสู่
สัมปรายะภพ เสวยสุขทุกสถานสมกับความดีที่คุณน้าครั้นได้ประกอบมาตลอดไป

ม.ล. อมร คเนจร (หลาน)

5 มีนาคม 2515

ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ต้นตำราเครื่องสังคีต

เครื่องดัดดีดเป่าของไทยเรา โดยมากได้แบบอย่างมาจากอินเดีย แต่ดัดด้าบรรพเช่นเดียวกับพวกเขมร มอญ พม่า และชวา มลายู เพราะฉะนั้น เครื่องดัดดีดเป่าของคนชนชาวประเทศเหล่านั้นจึงคล้ายคลึงกัน ยังสังเกตเห็นได้จนทุกวันนี้

ก็เครื่องดัดดีดเป่าของชาวอินเดียอันเป็นต้นตำราเดิมนั้น เขาเรียกรวมกันว่า เครื่องสังคีต มคัมภรชอสังคีตรัตนากร (๑) จำแนกเป็น ๕ ประเภทต่างกัน เรียกในภาษาสันสกฤตดังนี้ คือ

๑. ตะตะ เป็นเครื่องประเภททิมสายสำหรับดัดดีเป็นเสียง
๒. สุษิระ เป็นเครื่องประเภททเป่าเป็นเสียง
๓. อะวะระนัททะ เป็นเครื่องประเภททห่มหนวดเป็นเสียง
๔. ฆระนะ เป็นเครื่องประเภททกระทบเป็นเสียง

เครื่อง ๕ ประเภทที่กล่าวมานี้ ในคัมภรสังคีตรัตนากร บอกอธิบายต่อไปว่า เครื่องประเภทตะตะ (เครื่องสาย) กับสุษิระ (เครื่องเป่า) นั้น สำหรับทำให้เป็นลำนำ เครื่องประเภทอะวะระนัททะ (เครื่องตี) นั้น สำหรับ

(๑) คำนี้ก็เป็นภาษาสันสกฤต พราหมณ์กฤปปุสวามี อารย ช่วยแปลอธิบายให้

ประกอบเพลง ส่วนเครื่องประเภทชนะ (เครื่องกระทบ) นั้น สำหรับทำจังหวะ

เครื่องในประเภทหนึ่งๆ มีมากมายหลายอย่าง เช่นประเภทเครื่องสายนั้น พิณสายเดี่ยว (คือพิณน้ำเต้า ยังมีตัวอย่างอยู่) เป็นของเดิม ครั้นต่อมาผู้คิดเพิ่มเติมเป็นสองสาย สามสาย เจ็ดสาย เก้าสาย จนถึงสิบเอ็ดสาย และเรียกชื่อต่าง ๆ กัน แต่พิณทุกชนิดย่อมเป็นเครื่องสำหรับัดลำนำประสานกับเสียงขับร้อง ใครขับร้องก็ถือพิณติดเอง ดังเช่นที่กล่าวว่าเป็นคนรพ “จับพิณเข้าประสานลำเนียงครวญ” ขับเย้ยพระยาครุฑในเรื่องกากเป็นตัวอย่าง เมื่อพิณทำเป็นหลายสายตัวพิณก็ย่อมเขื่องขึ้นและหนักขึ้นทุกที บางอย่างจะถือติดไม่ไหว ต้องเอาลงวางติดกับพื้น เช่นจะเข้เป็นต้น แล้วเกิดเครื่องวางสี่เช่นซอต่อมา ล้วนเนื่องมาแต่พิณทั้งนั้น ในตำราสังคีตรัตนารจึงรับไว้ในประเภทเดียวกัน เรียกว่า ตะตะ ไทยเราเรียกว่า เครื่องดัดดี

เครื่องในประเภทพวงสุริระ คือเครื่องเป่าอันก็มีหลายอย่างต่างกัน เป็นต้น แต่วิวปาก เป่าใบไม้ เป่าหลอด เป่าสังข์ เป่าแตร เป่าขลุ่ย เป่าปี่ เป่าแคน ตลอดจนเป่าเขาสัตว์ให้เป็นเสียง กันับอยู่ในพวงสุริระทั้งนั้น

เครื่องในประเภทอะวณัฑชนน คือกลองต่าง ๆ ทั้งจำพวกทชนหนึ่งหน้าเดียวดังเช่นทับ (ซึ่งเรียกกันเป็นคำสามัญว่าโทน) รำมะนาและกลองยาว เหล่านี้น และจำพวกทชนหนึ่งทั้งสองหน้าด้วยร้อยผูกดังเช่นบันฑฑะว โทน

(ซึ่งเรียกกันเป็นสามัญว่าตะโพน) เบื้องมา กลองชนะ กลองแขก กลองมลายูเหล่านี้นี้ และจำพวกกลองทชนนทงกรังแนทงสองหน้า ดังเช่นกลองโชนกลองละคร (ซึ่งเรียกกันว่ากลองทัด) ก็นับเป็นอะวัณนัทชะทงน

เครื่องในประเภทพระนพน นับตั้งแต่บมือเป็นจังหวะเรียกว่ากรดาต ถ้าใช้เครื่องทำจังหวะ มักทำด้วยโลหะเป็นพ่น มีมากมายหลายอย่าง คือหนึ่ง (ภาษาสันสกฤต เรียกกันว่ากังสดาล) ฉาบ ลูกพรวน กระดิ่ง ระฆังฆ้อง บางสิ่งทำด้วยไม้ เช่นกรับคู่ และกรับพวงก็นับเข้าในพวกพระน เพราะเป็นเครื่องสำหรับทำจังหวะเช่นเดียวกัน

เครื่องสำหรับทำลำนำบางสิ่ง พิจารณาเห็นได้ว่าคงมีผู้คิดแก้ไขเครื่องทำจังหวะมาเป็นชน ๆ จนเลยกลายเป็นเครื่องทำลำนำ เช่น ฆ้องวงเดิมก็เห็นจะแกของเดิมเป็นฆ้องคู่ใหม่เสียงสูงต่ำ (อย่างฆ้องที่เล่นละครชาตรี) แล้วแกของคู่เป็นฆ้องราวสามใบ ใหม่เสียงเป็นหล่นกัน (อย่างฆ้องที่เล่นละเบง) แล้วเดิมฆ้องให้ครบเจ็ดเสียง เป็นฆ้องวงสิบหกใบ ก็เลยกลายเป็นเครื่องสำหรับใช้ลำนำ ระนาดก็น่าจะแปลงมาแต่กรับโดยทำนองเดียวกัน เครื่องทกลาวมาทงน มีในอินเดียแต่ดึกดำบรรพทงน

กระบวนจัดเครื่องสังคีตเข้าประสมวงก็ดี ทักกำหนดว่าเครื่องสังคีตประสมวงอย่างไร ควรเล่นในกรางานอย่างไรก็ดี ก็เป็นของมีมาแล้วในอินเดียแต่โบราณ พวกชาวอินเดียได้นำแบบแผนมาสู่ประเทศนี้ตั้งแต่ครั้งขอมยังเป็นใหญ่ ครั้นไทยได้มาปกครอง ก็รับต่อมาจากพวกขอม แล้วมา

คิดแก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยลำดับมา จนเป็นเครื่องดัดสติบาที่ไทยเราเล่นกัน
ในทุกวันนี้

เครื่องสังคิตไทยได้แบบจากอินเดียมา ถ้าว่าโดยลักษณะประสม
วงและกระบวนที่ใช้ ต่างกันเป็น ๒ อย่าง เรียกว่า “ดนตรี” คือสังคิต
ซึ่งมากลายเป็นมโหรีอย่าง ๑ เรียกว่า “ดุริย” คือเครื่องดีเป่า ซึ่งมากลาย
เป็นปี่พาทย์อย่าง ๑ เครื่อง ๒ อย่างนี้ใช้ในการต่างกัน เพราะเครื่องดนตรี
เสียงอ่อนหวาน จึงใช้เข้ากับการขับร้องอันนุ่มนวลในห้องเรือนเป็นปกติ ส่วน
เครื่องดุริยนั้น เสียงย่อมก้องกังวาน จึงใช้เข้ากับการพ้องร้องอันมีกลางแจ้ง
เป็นปกติ ดนตรีของมโหรีปี่พาทย์มีดังกล่าวนั้น

เรื่องตำนานเครื่องมโหรี

กระบวนเล่นเครื่องดัดสติในประเทศไทยมา มีเค้าของเดิมเป็น ๒ อย่าง
เรียกในภาษาไทยว่า “บรรเลงพิณ” อย่าง ๑ “ขับไม้” อย่าง ๑ บรรเลง
พิณนั้นใช้แต่พิณนาเตาตั้งเดียว ผู้ใดเป็นคนขับร้องก็ดัดพิณเอง ทำเพลง
เข้ากับลำนำทวนร้อง พิณนาเตาเดียนผู้ทอดดัดได้น้อยเสียแล้วด้วยเปลี่ยน
ใช้ซอแทน ตามหัวเมืองยังมีเล่นอยู่บ้าง

ขับไม้ นั้น คนเล่น ๓ คนด้วยกัน เป็นคนขับร้องลำนำคน ๑ คนดี
ซอสามสายประสานเสียง ๑ คน โกวบันเทาะว่ให้จังหวะคน ๑ เดียนยังมี
แต่ของหลวงสำหรับเล่นในงานสมโภช เช่น สมโภชพระมหาเศวตฉัตร
เป็นต้น บรรเลงพิณและขับไม้ ๒ อย่างนี้เป็นของผู้ชายเล่นทั้ง ๒ อย่าง

เครื่องดัดซึ่งมากติดประคณัฐชน เรียกว่า “มโหรี” นั้น เห็นจะเป็นของพวกขอมคิดขึ้นก่อน ไทยรับแบบอย่างและแก้ไขต่อมา เดิมก็เป็นของชายเล่น แต่ต่อมาเมื่อเกิดชอบฟังมโหรีกันแพร่หลาย ผู้มบรดาศักดิ์ซึ่งมบรดากรมมาก จึงมักหัดผู้หญิงเป็นมโหรี ๆ ก็กลายเป็นของผู้หญิงเล่นมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มโหรีชนเดิมวงหนึ่งคนเล่นเพียง ๔ คน เป็นคนขับร้องลำนำและตีกรับพวงให้จังหวะเอง ๑ คน ดี่ซอสามสายประสานเสียงคน ๑ ตีตะกรับบีบให้ลำนำคน ๑ ตีทับประสานจังหวะกับลำนำคน ๑ เครื่องมโหรีทั้ง ๔ สิ่งทพรรณนามานี้ พังสืงเกิดขึ้นได้ว่า มิใช่คน คือเอาเครื่องบรรเลงพิณกับเครื่องขับไม้มารวมกันนั่นเอง เป็นแต่ใช้ตีตะกรับบีบแทนพิณ ตีทับแทนไกวบังฉาบเท่านั้น และเดิมกรับพวงสำหรับให้จังหวะเข้่าอกอย่าง ๑

ตั้งแต่มโหรีผู้หญิงเกิดมขึ้น ก็เห็นจะชอบเล่นกันแพร่หลาย จึงเกิดเป็นเหตุให้ผู้คนคิดเพิ่มเติมเครื่องมโหรีขึ้นโดยลำดับมา เครื่องมโหรีที่เพิ่มเติมขึ้นเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี (สังเกตตามที่ปรากฏในรูปภาพเขียนแต่สมัยนั้น) คือรำมะนาสำหรับตีประกอบกับทับอย่าง ๑ ซลุ่ยสำหรับเป่าให้ลำนำอย่าง ๑ มโหรีวงหนึ่งจึงกลายเป็น ๖ คน มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพิ่มเติมเครื่องมโหรีขึ้นอีกหลายอย่าง เอาเครื่องปาทายเข้่าเพิ่มเป็นพนัก เป็นแต่ทำขนาดย่อมลงให้ส้่มกับผู้หญิงเล่น เล่ากันมาว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๑ เติมระนาดไม้กับระนาดแก้วเป็นเครื่องมโหรีขึ้นอีกเป็น ๒ อย่าง รวมมโหรีวงหนึ่งเป็น ๘ คน มาในรัชกาลที่ ๒ เติมระนาดแก้วเสีย

ใช้ฆ้องวงแทน และเพิ่มจะเข้เข้าในเครื่องมโหรีอีกตั้ง ๑ รวมมโหรีวงหนึ่ง เป็น ๙^(๑) ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อคิดทำระนาดทุ้มและฆ้องวงเล็กเพิ่มขึ้นในเครื่อง ปี่พาทย์ ก็เพิ่มของ ๒ ดังนั้นเข้าในเครื่องมโหรี กับทั้งใช้ฉิ่งแทนกรับพวง ให้เสียงจังหวะดังขึ้นสัมพันธ์กับเครื่องมากสิ่ง และเพิ่มฉาบเข้าในมโหรีด้วย รวม มโหรีวงหนึ่งเป็น ๑๒ คน ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อคิดทำระนาดทองและระนาด เหล็กขึ้นในเครื่องปี่พาทย์ ของ ๒ ดังนั้น ก็เพิ่มเข้าในเครื่องมโหรีด้วย มโหรีในชั้นหลัง วงหนึ่งจึงเป็น ๑๔ คน คล้ายกับปี่พาทย์ เป็นแต่มโหรี มีเครื่องสายและไม้มโหรี และผิดกันเป็นข้อสำคัญอย่างหนึ่ง มโหรี เป็นของผู้หญิงเล่น ปี่พาทย์เป็นของผู้ชายเล่นเป็นพนมมาถึงรัชกาลที่ ๕ เครื่อง มโหรีลดกระชับกับฉาบฉิมไว้ด้วยกัน จึงกลีบคงเหลือ ๑๒ คน

ในรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์ เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเล่นละคร การนั้นเป็นปัจจัยตลอดมาถึงการเล่นมโหรี คือเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี มีพระราชกำหนดห้ามมิให้ผู้หญิงเล่นละครผู้หญิง มีแต่แต่ของ หลวง เพราะฉะนั้น ผู้ที่มโหรีจึงมีแต่ผู้ชาย เช่นเจ้านายและขุนนาง เป็นต้น จึง

(๑) ที่เรียกว่าระนาดแก้วนั้น ของเดิมจะเป็นอย่างไร ผู้แต่งหนังสือนี้ไม่เคยเห็น สืบถามก็ไม่ได้ความชัด ว่าเอาแก้วหล่อเป็นลูกระนาดวางในราง อย่างระนาดทองที่ทำ กันขึ้นหลัง หรือตัดแผ่นกระจากเจาะรูร้อยเชือกแขวนกับราง อย่างระนาดไม้ได้ แต่ อย่างไรเสียงก็คงไม่เพราะ จึงได้ปรากฏว่าเล็กเสีย เอาฆ้องวงเข้าใช้แทน จะเข้ากับฆ้อง วงนั้นแต่เดิมเป็นเครื่องสังคีตของมอญ เล่ากันมาว่า เมื่อจะเอามาใช้ในเครื่องมโหรีไทย จะให้ผู้หญิงไทยซึ่งปกติห้ามผ้าสไบเฉียงตีฆ้องวงอย่าง (ปี่พาทย์) มอญขัดข้อง จึงได้คิด แก้เป็นฆ้องวงราบ

มักหัดผู้หญิงเป็นมโหรี หัดผู้ชายเป็นละครและเป็นปี่พาทย์เป็นประเพณีมา
ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้เลิก
พระราชกำหนดนั้นเสีย พระราชทานพระบรมราชานุญาตว่า ใคร ๆ จะหัด
ละครผู้หญิงก็ให้หัดได้ตามชอบใจ เมื่อมีพระบรมราชานุญาตดังนั้น การที่
เคยหัดผู้หญิงเป็นมโหรีก็ไปหัดเป็นละครเสียเป็นพัน คนทั้งหลายชอบดูละคร
ผู้หญิง ก็หาใครจะมีใครหัดมโหรีผู้หญิงอย่างแต่ก่อนไม่

เรื่องตำนานมโหรีเครื่องสาย

เมื่อมโหรีผู้หญิงร้องโรยลงครึ่งหนึ่ง ผู้ชายบางพวกซึ่งหัดเล่นเครื่อง
สายอย่างจันทกกันเอาช่อดวง ซออู้ จะเข้กับปี่อ้อ เข้าเล่นประสมกับ
เครื่องกลองแขก (ซึ่งจะอธิบายต่อไปข้างหน้า) เครื่องประสมวงอย่างนี้
เรียกกันว่า “กลองแขกเครื่องใหญ่” (๑)

ครั้นต่อมาเอากลองแขกกับปี่อ้อออกเสีย ใช้ทับกับรำมะนาและ
ซอด้วงแทนเรียกว่า “มโหรีเครื่องสาย” บางวงก็เต็มระนาดและซอด้วง
จึงเกิดมโหรีเครื่องสายผู้ชายเล่นแทนมโหรีผู้หญิงอย่างเดิมสืบมาจนทุกวันนี้
ผู้หญิงหัดเล่นกมแต่น้อยกว่าผู้ชายเล่น แต่การเล่นมโหรีเครื่องสายในชน
หลังมาดูไม่กำหนดจำนวนเครื่องเล่น เช่นซอด้วง และซออู้ เป็นต้น
แล้วแต่คนสมัครจะเข้าเล่นเท่าใด ก็เข้าเล่นได้ ดูเป็นแต่ให้เสียงกึกก้อง

(๑) ข้าพเจ้าได้กล่าวในคำอธิบายเรื่องประชมบทมโหรีที่พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓
ตามคำบอกเล่าว่ากลองแขกเครื่องใหญ่เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๓ แต่เมื่อพิจารณาต่อมา เห็นว่า
จะเกิดขึ้นในปลายรัชกาลที่ ๔ ด้วยเมื่อตอนต้นรัชกาลที่ ๕ ยังถือกันว่าเป็นของเกิดขึ้นใหม่

ไม่ถือเอาการประสานเสียงเป็นสำคัญ มาถึงสมัยปัจจุบันนี้ บางวงแก้ไขเอา
ซอด้วงซออู้ออกเสีย และใช้ฆ้องจนเข้าโมเนยมฝรั่งเข้าประสมแทนก็มี เรื่อง
ตำนานเครื่องมโหรีมาดังนี้

เรื่องตำนานเครื่องปาทาย

ตำราปาทายที่เราได้แบบมาจากอินเดียนั้น กำหนดว่า วงหนึ่งมี
เครื่อง ๕ สิ่ง คือสุริระ ได้แก้เป็นเครื่องทำลำน้า ๑ อาตะตะ ได้แก้หนึ่ง
ซนกลองหน้าเดียว ๑ วิตะตะ ได้แก้กลองซนหนึ่งท่งสองหน้าด้วยร้อยผูก ๑
อาตะวิตะตะ ได้แก้กลองซนหนึ่งกรึงแน่นท่งสองหน้า ๑ เป็นเครื่องทำเพลง
รวม ๓ สิ่ง ฆะนะ ได้แกฆ้องโหม่งเป็นเครื่องทำจังหวะ ๑ ทง ๕ สิ่งนี้เรียก
รวมกันว่า “เบญจดุริยางค์” ปาทายเครื่อง ๕ ที่ไทยเราใช้กันมาแต่โบราณ
มาแต่เบญจดุริยางค์กล่าวมา แตกต่างกันเป็น ๒ ชนิด เป็นเครื่องอย่าง
เขาใช้เล่นละครกันในพนเมือง (เช่นพวกละครชาตรีทางหัวเมืองบักซ์ได้ ยังใช้
กันอยู่จนทุกวันนี้) ชนิดหนึ่ง เครื่องอย่างหนักสำหรับใช้เล่นโชนชนิดหนึ่ง
ปาทาย ๒ ชนิดที่กล่าวมานี้ คนทำวงละ ๕ คนเหมือนกันแต่ใช้เครื่องผิดกัน
ปาทายเครื่องเบาวงหนึ่งมีเป็นเครื่องทำลำน้า ๑ ทับ ๒ กลอง ๑ ฆ้องคู่เป็น
เครื่องทำจังหวะ ๑ ลักษณะตรงตำราเดิม ผิดกันแต่ใช้ทับแทนโชนใบ ๑
เท่านั้น ส่วนปาทายเครื่องหนักนั้น วงหนึ่งมี ๑ ระนาด ๑ ฆ้องวง ๑
กลอง ๑ โทน (ตะโพน) ๑ ใช้โชนเป็นเครื่องทำเพลงและจังหวะไปด้วยกัน
ถ้าทำลำน้าที่ไม่ใช้โชน ก็ให้คนโชนตึงให้จังหวะ เหตุที่ผิดกันเช่นนั้น เห็น

จะเป็นเพราะการเล่นละครขับร้องและเจรจาขับกับปี่พาทย์ ๆ ไม่ต้องทำพัก
ละครนานเท่าใดนัก แต่การเล่นโขนต้องทำปี่พาทย์พักละครนาน ๆ จึงต้อง
แก้ไขใหม่เครื่องทำลำนามากขึ้น แต่การเล่นละครตั้งแต่เกิดมีละครโน้ต
เปลี่ยนมาใช้ปี่พาทย์เครื่องหนักร้อยอย่าง โขน ปี่พาทย์ที่เล่นกันในราชธานี จึง
ใช้ปี่พาทย์เครื่องหนักเป็นพื้น

เรื่องตำนานการที่แก้ไขเพิ่มเติมเครื่องปี่พาทย์ไทย พิจารณาเหตุตาม
เค้าเงื่อนที่มีอยู่ ดูเหมือนจะแก้ไขมาเป็นชั้น ๆ ทำนองดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ
ปี่พาทย์เครื่องหนักในสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีปี่เลา ๑ กระจับปี่
ราง ๑ พ้องวง ๑ ฉิ่งกับโทนโบ ๑ กลองโบ ๑ รวมเป็น ๕ ตัวด้วยกัน แต่ปี่
โน้ตใช้ขนาดย่อม อย่างที่เรียกว่า “ปี่นอก” กลองก็ใช้ขนาดย่อมอย่างเช่น
เล่นหนัง แก้ไขครั้งแรกคือทำปี่และกลองให้เชื่องขึ้นสำหรับใช้กับเครื่องปี่
พาทย์ที่เล่นในร่ม เพื่อเล่นโขนหรือละครในปี่ทมิฬขึ้นใหม่เรียกว่า “ปี่ใน”
ส่วนปี่และกลองขนาดย่อม ของเดิมคงใช้ในเครื่องปี่พาทย์เวลาทำกลางแจ้ง
เช่นเล่นหนัง จึงเกิดปี่นอกปี่ในขึ้นเป็น ๒ อย่าง การแก้ไขที่กล่าวมานี้ จะ
แก้ไขแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา หรือมาแก้ไขในกรุงรัตนโกสินทร์ ขึ้นไม่
ทราบแน่

ในรัชกาลที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน
ภาลัย โปรดฯ ทั้งละครและเสภา มีคำเล่าสืบมาว่า การขับเสภาขึ้น เมื่อ
ก่อนรัชกาลที่ ๒ ประเพณีที่จะส่งปี่พาทย์ห้ามไม่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้านภาลัย ทรงพระราชดำริให้เสภาขับส่งปี่พาทย์ (อย่างเช่นหมโหรี) ขึ้นเป็น

ปฐม^๕ตัง^๕ ที่เอาเบึงมาสองหน้าเข้าใช้ในเครื่องปัทม^๕ ก็คงเอาเข้าใน
ครว^๕น^๕น^๕เอง สำหรับรับเสภาเป็นเดิมมา ด้วยเสียงเบา เข้ากับขบ^๕ร^๕
ดึก^๕ว่า^๕โ^๕น (ตะโพน) ปัทม^๕รับเสภาจึงใช้เบึงมาสองหน้ามาจนทุกวันนี้
การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงแก้ไขขบ^๕ร^๕เสภาเช่นว่ามา
ชวน^๕ให้^๕คิด^๕เห็น^๕ว่า บางทีปัทม^๕ละคร^๕ก็จะ^๕ทรง^๕ให้^๕เสียง^๕ปัทม^๕เข้า^๕กับ^๕ละคร^๕ด^๕น
ถ้า^๕เช่น^๕น^๕ป^๕โน^๕และ^๕กลอง^๕ขนาด^๕ของ^๕กว่า^๕กลอง^๕หน^๕ง^๕ท^๕ว่า^๕มา^๕แล้ว^๕ ก็^๕เห็น^๕จะ^๕เป็น^๕
ของ^๕เกิด^๕ขึ้น^๕ใน^๕รัช^๕กาล^๕ที่ ๒ แต่^๕เครื่อง^๕ปัทม^๕ย^๕ก^๕คง^๕เป็น^๕แต่^๕เครื่อง^๕ & ต่อ^๕มา

ได้^๕กล่า^๕ว^๕มา^๕ข้าง^๕ต้น^๕ว่า ปัทม^๕ย^๕เดิม^๕เป็น^๕เครื่อง^๕อุป^๕การ^๕พ^๕้อง^๕ร^๕ำ
เช่น^๕เล่น^๕หน^๕ง^๕และ^๕โ^๕น^๕ละคร^๕เป็น^๕ต้น หรือ^๕ทำ^๕เป็น^๕เครื่อง^๕ประ^๕ค^๕ม^๕ให้^๕คร^๕ก^๕คร^๕น
คร^๕น^๕พระ^๕บาท^๕สม^๕เด็จ^๕พระ^๕พุทธ^๕เลิศ^๕หล^๕้าน^๕ภา^๕ล^๕ย์ ทรง^๕พระ^๕ราช^๕ดำ^๕ริ^๕ให้^๕เส^๕ภา^๕ข^๕บ^๕ส่ง^๕
ปัทม^๕ย^๕ๆ ก็^๕กลาย^๕เป็น^๕เครื่อง^๕เล่น^๕สำ^๕หรับ^๕ให้^๕ไพ^๕เราะ^๕โดย^๕ลำ^๕พัง เพราะ^๕ฉ^๕นั้น^๕
เมื่อ^๕เล่น^๕เส^๕ภา^๕ส่ง^๕ปัทม^๕ย^๕กัน^๕แพร่^๕หลาย^๕ต่อ^๕มา^๕ถึง^๕รัช^๕กาล^๕ที่ ๓ จึง^๕มี^๕ผู้^๕คิด^๕เครื่อง^๕ป^๕
พาท^๕ย^๕เพ^๕ม^๕เติม^๕ขึ้น^๕ให้^๕เป็น^๕ค^๕ุ^๕หม^๕ด^๕ทุก^๕อย่าง^๕คือ

๑. เอา^๕ป^๕นอก^๕มา^๕เป็น^๕ค^๕ุ^๕บ^๕ป^๕โน
๒. คิด^๕ทำ^๕ระ^๕นา^๕ด^๕ทุ^๕ม^๕ขึ้น^๕เป็น^๕ค^๕ุ^๕บ^๕ระ^๕นา^๕ด^๕เอ^๕ก
๓. คิด^๕ทำ^๕ของ^๕วง^๕เล^๕ก^๕ขึ้น^๕เป็น^๕ค^๕ุ^๕บ^๕ของ^๕วง^๕โ^๕หญ^๕
๔. เอา^๕เบึง^๕มา^๕สอง^๕หน้า^๕ให้^๕คน^๕กลอง^๕ด^๕เป็น^๕ค^๕ุ^๕บ^๕โ^๕น (ตะโพน)
๕. เอา^๕ฉ^๕า^๕บ^๕เติม^๕ขึ้น^๕ให้^๕คน^๕กลอง^๕ด^๕เป็น^๕ค^๕ุ^๕บ^๕ฉ^๕ิง
๖. เติ^๕ม^๕กลอง^๕ชน^๕อก^๕โ^๕บ^๕หน^๕ง^๕ให้^๕เป็น^๕ค^๕ุ^๕(๑)

ปัทม^๕ย^๕แต่^๕เดิม^๕วง^๕หน^๕ง^๕ ๕ คน^๕ก็^๕กลาย^๕เป็น^๕วง^๕ละ^๕ ๘ คน^๕เรีย^๕ก^๕ว่า “ปัทม^๕ย^๕

(๑) การ^๕ที่^๕เติ^๕ม^๕กลอง^๕เป็น^๕ค^๕ุ^๕ บาง^๕ที่^๕จะ^๕เติ^๕ม^๕มา^๕แต่^๕รัช^๕กาล^๕ที่ ๑

เครื่องคู่ ป้าพาทย์อย่างเดิมทึงไซกันอยู่ในพนเมืองเรียกว่า ป้าพาทย์
เครื่องห้า

มาถึงรัชกาลที่ ๕ มีผู้คิดระนาดทองขึ้นเป็นอุปกรณ์ระนาดเอก และ
คิดระนาดเอกขึ้นเป็นอุปกรณ์ระนาดทุ้มเพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่าง คนทำป้าพาทย์วง
หนึ่งจึงเป็น ๓๐ คน เรียกว่า “ป้าพาทย์เครื่องใหญ่” เล่นกันสืบมาจนทุก
วันนี้

ตำนานป้าพาทย์เครื่องห้าป้าพาทย์เครื่องคู่ และป้าพาทย์เครื่องใหญ่มี
เรื่องราวดังแสดงมา

เรื่องตำนานกลองแขก

ในเครื่องป้าพาทย์ไทยเราไซกันอยู่ทุกวันนี้ เป็นเครื่องได้มาจาก
แขก ๒ อย่าง เรียกว่า “กลองมลายู” ได้มาจากพวกมลายูอย่าง ๓ เรียกว่า
“กลองแขก” เข้าใจว่าได้มาจากพวกชวาอย่าง ๓ เครื่องป้าพาทย์แขก ๒ อย่างนี้
คล้ายคลึงกัน แต่ลักษณะประสมวงกลองมลายูใช้กลอง ๕ ใบ ปี่เลา ๓ ซอง
โหม่งใบ ๓ รวมคนวงละ ๖ คน กลองแขกใช้กลอง ๒ ใบ กับปี่เลา ๓
ซองโหม่งใบ ๓ รวมคนวงละ ๕ คน แต่กลอง ๒ ชนิดนี้ผิดกัน กลอง
มลายูใช้ร้อยโยงด้วยสายหนัง รูปเขื่องกว่ากลองแขก ดัดด้วยไม้หนาหนึ่ง
ดัดด้วยมือหนาหนึ่ง กลองแขกนร้อยโยงด้วยหวาย และดัดด้วยมือทึง ๒ หนา

พิเคราะห์ดูตามลักษณะที่ไทยเราใช้กลองมลายูและกลองแขก เข้า
ใจว่าเครื่อง ๒ อย่างนี้เห็นจะได้มาซึ่งประเทศันต่างคราวต่างเรื่องกัน ไทยเรา

จึงเอามาใช้ต่างกัน เครื่องกลองมลายูนั่น เดิมทำนองจะใช้ในกระบวน
พยุหยาตรา ซึ่งเกณฑ์พวกมลายูเข้ากระบวน ไทยจึงได้ใช้เครื่องกลองมลายู
ในกระบวนแห่ เช่นแห่คเชนทรสถานเป็นต้น จนถึงแห่พระบรมศพและ
พระศพเจ้านาย ลงปลายเลยใช้เป็นเครื่องประกอบศพ เช่นใช้โดยลำพังเรียก
ว่าตีบวลอย และใช้ในปาทัยนางหงส์มาจนบัดนี้ เครื่องกลองแขกนั้นเดิม
เมื่อได้มา เห็นจะใช้ในการผ่อนรำ เช่นรำกระบี่กระบอง ทำนองจะมาแต่
แขกรำกริชก่อน แต่ในการแห่ก็ใช้ เช่นนำกระบวนแห่ได้กัณฑ์ และนำ
เสด็จพระราชดำเนินกระบวนเรือเป็นต้น แต่ลัดของโหม่งเดียว สันนิษฐานว่าเดิม
ก็จะใช้กลองมลายูในการแห่เช่นว่า แต่ชนหลังกมาเมื่อใช้กลองมลายูเพร่อ
ไปจนการศพ เกิดรำเกยจึงเอากลองแขกมาใช้ในกระบวนแห่และลัดของ
เดียว ทำนองจะเป็นเช่นว่านี้

ทเอากลองแขกเข้าประสมกับเครื่องปาทัยไทย เห็นจะเป็นเมื่อเอา
เรื่องอิเหนาของชวามาเล่นละครไทย ในครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ใช้
เมื่อละครรำเพลงแขก เช่นรำกริชเป็นต้น ครั้นต่อมาเมื่อปาทัยทำเพลง
อันใดซึ่งเนื่องมาแต่เพลงแขก เช่นเพลงเบ้าหลุดและสระบุหร่งเป็นต้น ก็ใช้
กลองแขกทำกับเครื่องปาทัยแทนโทน ตลอดไปจนถึงเพลงที่เอามาแต่แม่โหร
เช่นเพลงพระทองก็ใช้กลองแขกแทนทับและรำมะนา กลองแขกจึงเลยกลายเป็น
เครื่องอุปกรณ์อันหนึ่งอยู่ในเครื่องปาทัย สันนิษฐานว่ากลองแขก
เพียงเท่านั้น

เรื่องตำนานปี่ชอและแคน

ยังมีเครื่องดุริยอยู่นอกเรื่องตำนานที่ได้แสดงมาอีกบางอย่าง ดังนี้-
ฐานว่าจะเป็นแบบของชนชาติไทยมาแต่เดิม อย่าง ๑ เรียกว่าปี่ชอ ทำด้วย
ไม้รวกขนาดต่าง ๆ เป่าเข้าชุดกัน ประสานเสียงคนขับอย่างนมมาแต่กดดา-
บรรพ์ ฟังสังเกตได้ทักกล่าวถึง “ปี่ชอ” ในลิลิตเรื่องพระลอ แต่เดิยวัน
ชอบเล่นเพียงในหัวเมืองมณฑลพายัพ อีกอย่าง ๑ เรียกว่าแคน เอาไม้
ซางมาผูกเรียงต่อกับเตาเสียง เป่าเป็นเพลงประสานเสียงกับคนขับ อย่างนี้
ชอบเล่นทางหัวเมืองฝ่ายตะวันออก กระบวนขับเข้ากับชอกกดี เข้ากับ
แคนกดี คนขับเป็นฝ่ายชายหนึ่งหญิงหนึ่ง มักขับโต้กัน ในทางสงขลา มาถึง
ในรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์นั้แตรวงทหารมหาดเล็กคิดทำแคนต่างขนาด
กัน เป่าประสมวงราว ๑๐ คัน เป็นทำนองแตรวงอย่างฝรั่ง ฟังเพราะดี
ยังมีเล่นอยู่จนทุกวันนี้

ในเครื่องประเภทนี้ยังมี อีกชนิด ๑ เอาไม้ซางต่อกับเตาเป่าเป็น
เสียงอย่างหนึ่งเรียกว่า “เรไร” เป่าได้เสียงเดียว (เห็นเคยใช้เป็นเครื่อง
ประกอบเวลาพระลงพระอุโบสถที่วัดบวรนิเวศวิหารมาแต่ก่อน แต่ในพื้นที่เมืองเขา
จะใช้เพื่อกิจอันใดมาแต่เดิมหาทราบไม่) อย่างที่ ๒ เรียกว่า “นอ” ของพวก
มูเซอ อย่างที่ ๓ เรียกว่า “เต็ง” ของพวกมอญ ยังเล่นเข้ากับพ้องรำอยู่
ทางเมืองชายพระราชอาณาเขตข้างเหนือ

ยังมีเครื่องดนตรีอีกอย่าง ๑ ซึ่งไทยเราชอบเล่นกันแต่โบราณ แต่
จะเป็นแบบของชาติไทยมาแต่เดิมหรือได้มาแต่ประเทศอื่น ชอนสงสัยอยู่

เรียกว่า “จ้องหน่อง” เอาไม้ไผ่มาเหลาให้บาง แล้วเกาะเป็นลิ่มให้
 กระเทือนได้ ด้วยเอามือกดหรือผูกเชือกกระตุก ผู้เล่นเอาปากอมตรงกลาง
 เอามือกดหรือผูกเชือก และทำอุ้งปากให้เกิดกังวานเป็นเสียงสูงต่ำ
 ทำเป็นลำนำได้ เป็นเครื่องสำหรับเล่นคนเดียว เล่ากันว่าสำหรับเจ้าบ่าว
 ไปเกี้ยวสาว ใช้ติดจ้องหน่องที่นอกบ้าน ให้สัญญาณแก่เจ้าสาว แต่เดี๋ยวนี้
 ก็มีใครมโนใครเล่นได้เสียแล้ว ทั้งสงสัยว่าอาจจะเป็นแบบมาแต่ต่างประเทศนั้น
 เพราะเคยเห็นเครื่องเล่นทำนองเดียวกัน แต่ทำด้วยเหล็กอันย่อม ๆ เรียก
 กันว่า “เพี้ยเหล็ก” มีเขาผู้ชายขานมาแล้ว
 หมดอธิบายเรื่องมโหรีปาทย์เพียงเท่านี้.

เครื่องมโหรีปี่พาทย์ของไทย

เครื่องมโหรี

เครื่องสายคี่ตีประสานเสียง

พิณ

กระจับปี่

จะเข้

ซอสามสาย ซาวอินเดียเรียก จีการะ

ซอดวง

ซออู้

} มาแต่แบบจีน จีนเรียกว่าซอฮู

เครื่องตีให้จังหวะ

บัณเฑาะว์ มาแต่แบบอินเดีย

กรับพวง

ทับ (มักเรียกกันว่าโทน)

รำมะนา

เครื่องเป่าให้ลำนํ้า

ขลุ่ยพองออ

ขลุ่ยกรวด

ขลุ่ยหลีบ

เครื่องเป่าพาทย์เอามาเพิ่มในมโหรี

ระนาดเอก

ระนาดทุ้ม

ระนาดทอง

ระนาดเหล็ก

ฆ้องวงใหญ่

ฆ้องวงเล็ก

ฉิ่ง

ฉาบ

เครื่องเป่าพาทย์

เครื่องห้าอย่างเบา สำหรับเล่นโน้ห์รา

ปี่ (นอก)

ทับ ท ๑

ทับ ท ๒

กลอง

ฆ้องคู่

เครื่องห้าอย่างหนักสำหรับเล่นโขนละคร

ปี่ (ใน)

ระนาด (เอก) ชาวอินเดียเรียกว่า พัสตรัน

ฆ้องวง (ใหญ่)

โตน (มักเรียกกันว่าตะโพน)

กลอง (ใบเดียว)

เครื่องคู่ (เพิ่มเข้าในเครื่องห้า)

ปี่ (นอก)

ระนาดทุ้ม

ฆ้องวง (เล็ก)

ฉิ่ง ชาวอินเดียเรียกว่า กังสดาล

กลอง (เพิ่มเข้าอีกใบหนึ่ง)

เบิ่งมางสองหน้า

ฉาบ ชาวอินเดียเรียกว่า ฉับฉาดาล

เครื่องใหญ่ (เพิ่มเข้าในเครื่องคู่)

ระนาดทอง

ระนาดเหล็ก

เครื่องแขก

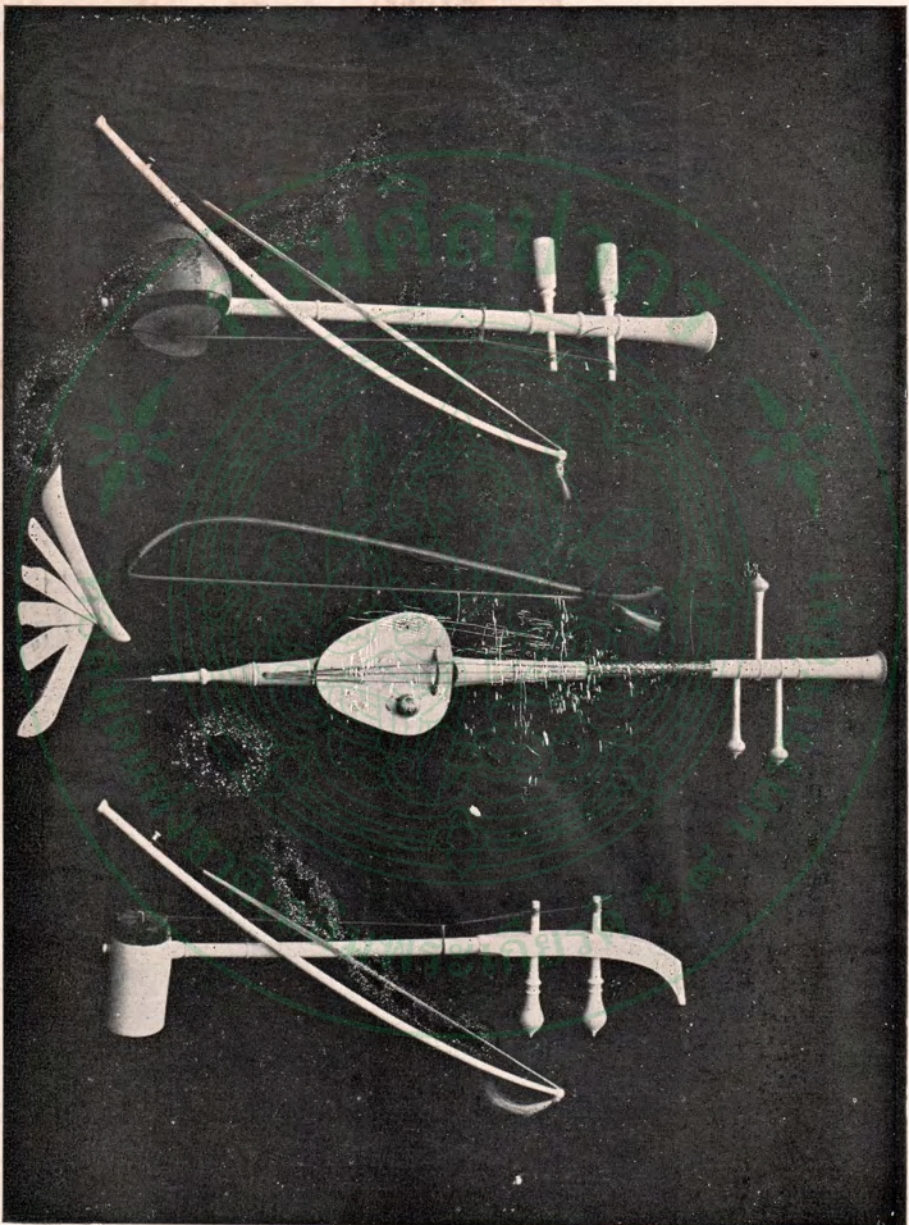
ปี่ชวา

กลองแขก (คู่หนึ่ง)

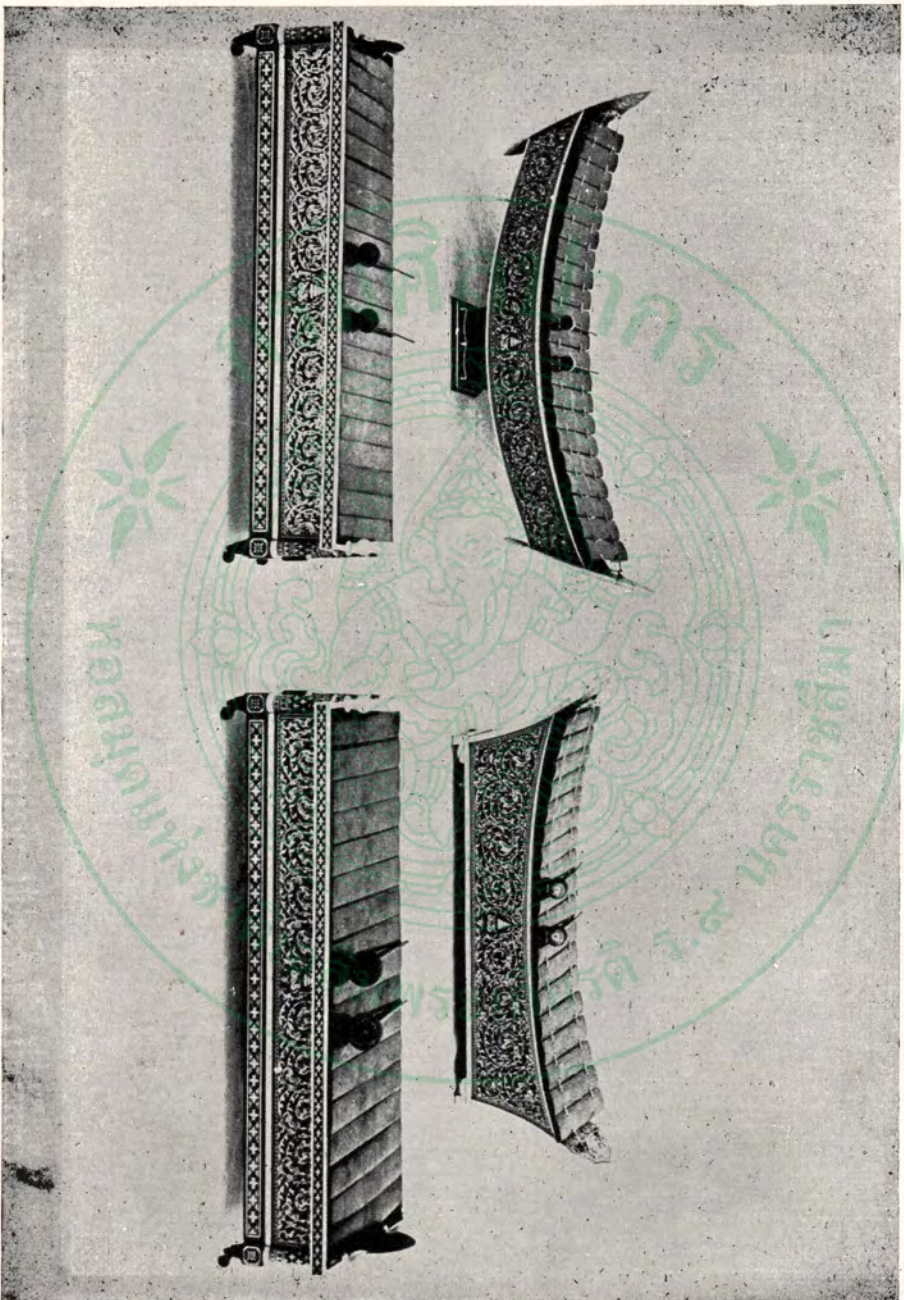
ฆ้องโหม่ง

กลองมลายู (๕ ใบ)

เครื่องสามชู้ของกรมมหรสพ ซึ่งพระยาวิสุกรรมศิลปประสิทธิ์ เป็นผู้สร้าง

เครื่องบูชาทางพระพุทธศาสนาของกรมสรรพ ^๕ ซึ่งพระยาวิสุกรรมศิลปประสิทธิ์ ^๗ เป็นผู้สร้าง

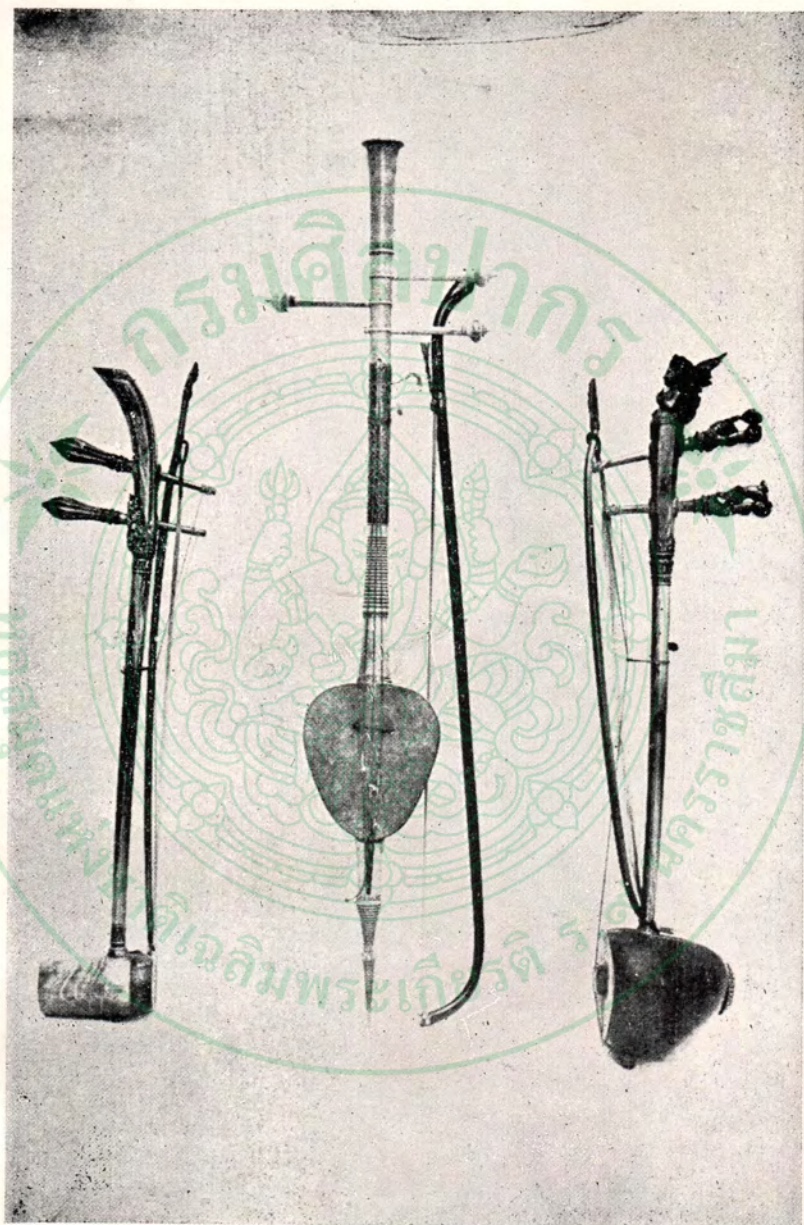
(แฉก)

๕

(แฉก)

๕
พินาตา

๕
กระป๋อง

ซอด้วง

ซอสามสาย

ซออู้

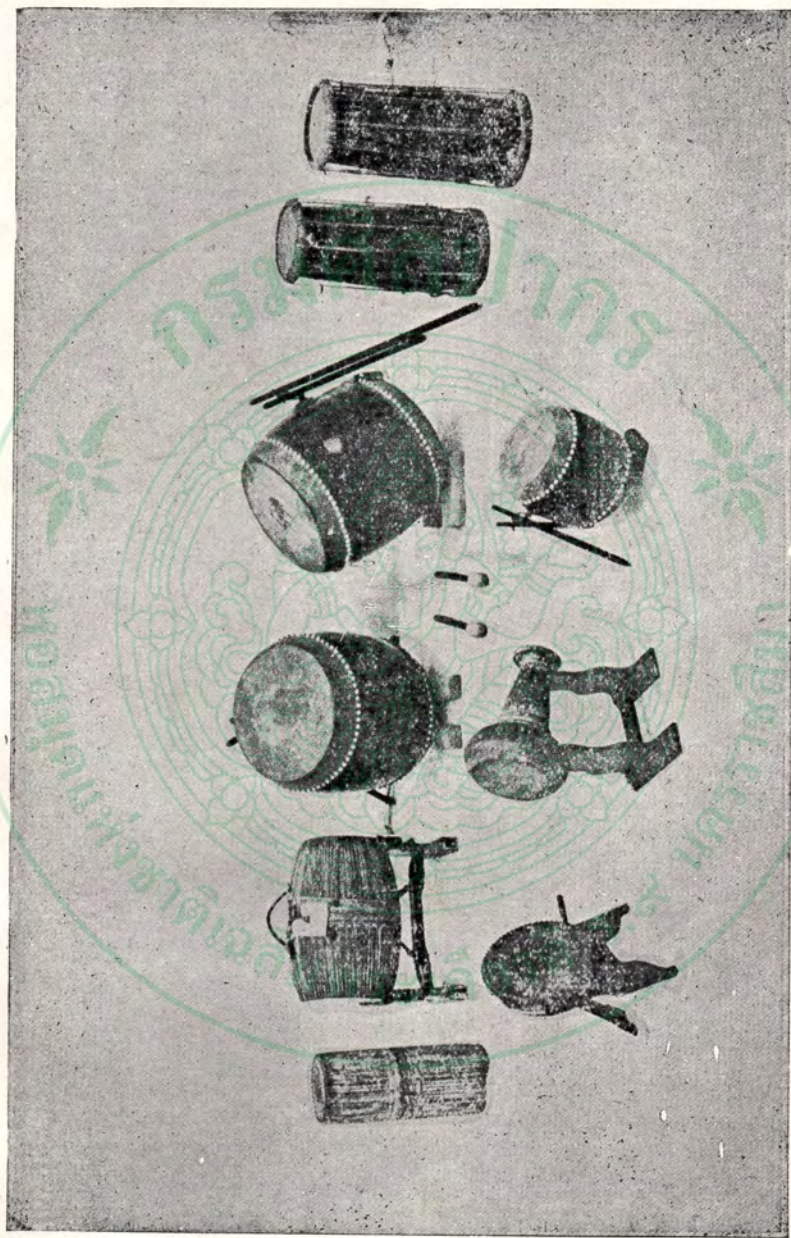

ปี่นอก

ปี่ชวา

ขลุ่ย

ปี่ใน

กลองแขกคู่ ๑

กลองละครคู่ ๑
กลองโน้ห์รา

(แฉวน) เป็งมาง ตะโพน
(แฉวล่าง) รำมะนา โทน

โหม่ง

กรับเสภา

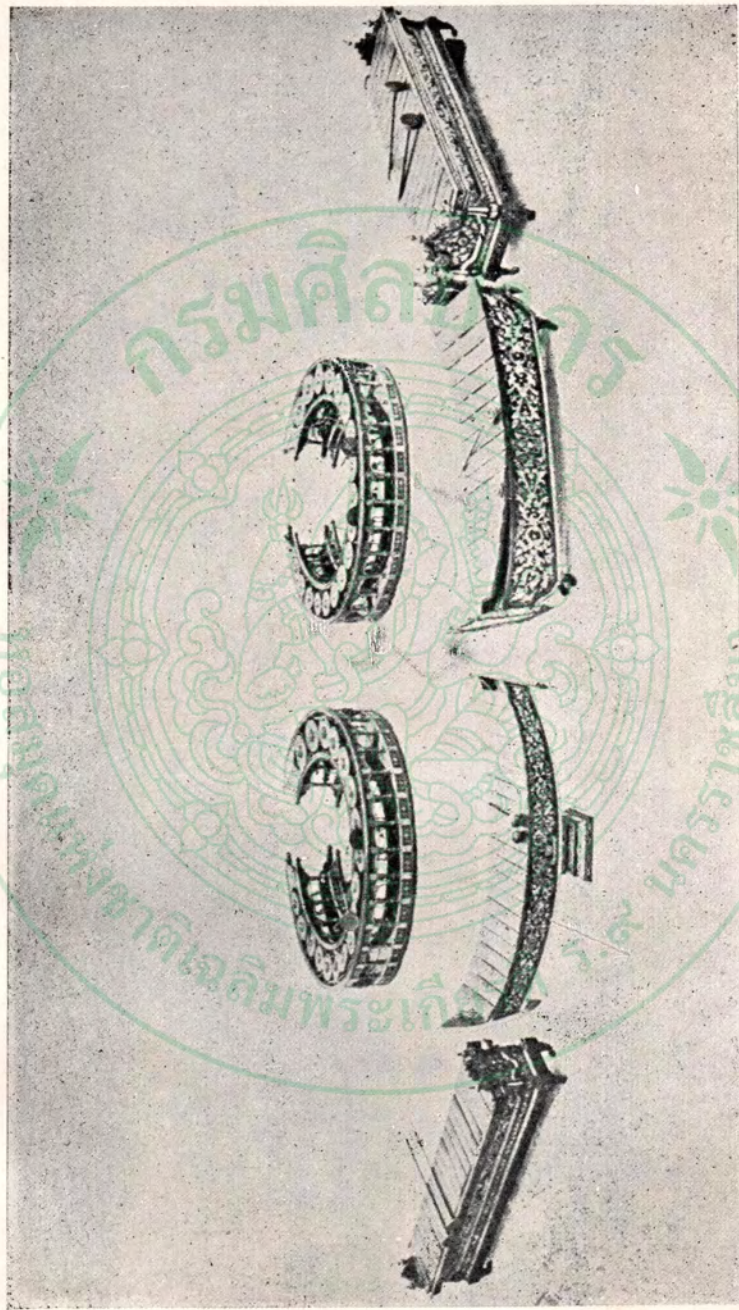
บันฑาะว์

กรับพวง

ฉาบ

จิ้ง

กรับเสภา

(แถวบน)

(แถวล่าง)

ขนาดทอง

พ้องวงใหญ่

ขนาดเอก

พ้องวงเล็ก

ขนาดทุ้ม

ขนาดเหล็ก

(กลาง)

(๒ ข้าง)

แกน

ขลุ่ย ๔ เตา

อุดมมงคล

โดย
สมฤทธิ เลิศบุศย์

สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้า จอมศาส—ดาเอย
โปรดประทานโอวาท แนะไว้
มงคลซึ่งชนปรารถ— นาทั่ว หน้าแฮ
สามสิบแปดประการได้ ประพฤติแล้วเจริญผล
อเสวนา จ พาลาน์ ปณฺธิตานณฺจ เสวนา
บุชา จ บุชนียาน์ เอตมฺมจฺกฺลมฺมตฺตมํ
ไม่คบคนชั่วช้า โนคเขลา
คบปราชญ์ปรีชาเขว้ ชิดเชื้อ
บุชาที่ควรเคา— รพสัฏ—การแฮ
นแหละมงคลเกอ ก่อให้เจริญไชย

ปฏิรูปเทศวาโส จ

อตตสมมาปณิธิ จ

เนาในประเทศบ้าน

กาลก่อนกอบปรุบุญสรรค์

ตั้งตนขอบไปแผ่น

นแหละมวงกลน้อม

พาหุสจฺจณจ สิปฺปณจ

สุภาสิตา จ ยา วาจา

ชวนขวายสัดับรอรู

รู้วินัยเจนจันต์

วาจานานิยมยิน

นแหละมวงกลลวน

มาตาปิตุอุปภูฐานิ

อนากุลา จ กมฺมนฺตา

บำรุงมาตุทั้ง

สงเคราะห์บุตรภริยา

ทำงานมิให้อา—

นแหละมวงกลแผ้ว

บุพเพ จ กตบุญฺญตา

เอตมฺมํกฺลฺมตฺตมํ

เมืองอัน ควรแฮ

สฤษฏ์พร้อม

หลงผิด

สวัสด์ล้ำนำพล

วินโย จ สฺสํกฺขิโต

เอตมฺมํกฺลฺมตฺตมํ

เรื่องศิลป์

จบถ้วน

สุภายิต

เลิศแท้วัฒนา

ปุตฺตทารสฺส สงฺกโ

เอตมฺมํกฺลฺมตฺตมํ

บิดา

ทั่วแล้ว

กุดคั่ง ค้างนา

พ้องพร้อมเกษมสานต์

ทานนุจ ฐมฺมจริยา จ

ญานทานนุจ สงฺกโห

อนวฺขานิ กมฺมานิ

เอตมฺมฺกฺลฺมฺตฺตมํ

ทำทานประพฤตฺตอง

กตฺติธรรมํ

สงฺเคราะหฺญานฺติพฺงศํพันธุ

โอบเอื้อ

การงานปราศจากทนต์

โทษทุกจํ

นฺแหละมฺกฺลอะเคอ

จิตอะคร้าวคุณธรรม

อารตี วิรตี ปาปา

มฺขบปํนา จ สลฺยฺญโม

อุปฺปมาโท จ ฐมฺเมสุ

เอตมฺมฺกฺลฺมฺตฺตมํ

เว้นทำกรรมชั่วร้าย

แรงเขลา

รังฺจิตจากนํมา

ระมัดได้

ไปประมาทมนํจิตเคา—

รพฺพรธ ธรรมนา

นฺแหละมฺกฺลให้

พิพัฒน์พร้อมเชิดชู

การไว จ นีวาโต จ

สนฺตฺถุจฺจิ จ กตฺถฺยฺเตตา

กาเลน ฐมฺมฺสฺสวณํ

เอตมฺมฺกฺลฺมฺตฺตมํ

รู้เคารพนบน้อม

ถ่อมตน

สั่นโดยรู้คุณคน

อันถ้วน

พึงธรรมอบรมกมล

โดยสม่ำเสมอ

นฺแหละมฺกฺลล้วน

ผ่องแผ้วเจริญผล

ขนต์ จ โสวรสสุตา

กาเลน ฌมฺมสากจฺฉา

อดทนและเชื่อถ้อย

เห็นพระสมณะปรา-

พุดจาสังสนทนา

นแหละมงคลพร้อม

ตโป จ พุรหมฺจริยฺญจ

นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ

เพียรบำเพ็ญตบะทั้ง

เห็นอริยสัจธรรม

รู้แจ้งนิพพานอัน

นแหละมงคลแล

พฺภุจฺจุสฺส โลกธมฺเมหิ

อโสภํ วิรชํ เขมํ

โลกธรรมกระทบต้อง

ไปหวนสั่นสะเทือนไหว

ไรกิเลสเท่าธุลีใน

เกษมจิตนิรทุกข์เรา

สมณานนฺจ ทสฺสนํ

เอตมฺมจฺฉมฺมุตฺตมํ

วาทา—นุศาสน์แฮ

โมทย์น้อม

ธรรมอยู่ เสมอแล

พิสิฐุลาจำเนียร

อริยสจฺฉานทสฺสนํ

เอตมฺมจฺฉมฺมุตฺตมํ

พรหมจรรย์

ถ่องแท้

ซึ้ง

พิพัฒน์พ้องสนองนำ

จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ

เอตมฺมจฺฉมฺมุตฺตมํ

จิตใจ ก็ดี

ปราศเศร้า

มานัส

เลิศล้ำมงคล

เอตาทิสานี กตุวาน

สพฺพตฺถมปฺราจิตา

สพฺพตฺถ โสตถิ คจฺจนฺติ

ตฺนฺเตสํ มงฺกฺลมตฺตมนฺติ

นรชนและเทพไท้

เทวา

กอปรีมิ่งมงคลปรา—

รภไชรี

บมิฟ่ายบ้จา—

มิตรทุก สถานแฮ

สบสวส์ต้วฒนาได้

เหตุด้วยมงคล

วิถีทางสร้างอนาคต

โดย

สมฤทธิ เลิศบุศย์

งานใดยากจักต้อง
งานยากบากบั่นสำ-
เสริมสมรรถภาพนำ
งาน ไม่มีคั่งค้าง

ชวนขวยสัดบรอบรู้
เพียรศึกษาอาจณ
ฝึกฝนตลอดชีพชิน
จึงจักสามารถเต้า

คนเรามีเกียรติด้วย
เชื่อมั่นกฎแห่งกรรม
ความดีย่อมชักนำ
สุญชีพชนยังซ้อง

เร่งทำ ก่อนนา
เร่งสร้าง
ชีพรุ่งเรืองแฮ
เลิศล้ำมงคล

เรืองศิลป์
ค่าเช่า
ชำนาญ
ไต่ขั้นเทียมเขา

คุณธรรม
ถูกต้อง
ความยิ่งใหญ่แฮ
แซ่ชั้นสรรเสริญ

เป็นขอยกย่องผู้
พูนเพิ่มพลังใจทวี
เมตตากุณามิ
มุกตาคจิตล้วน

ทำดี ถิ่นนา
ทั่วถ้วน
คุณค่า
ผูกน้ำใจคน

ริษยชนอื่นผู้
รอนริดสามัคคี
หมู่คณะจะเจริญมี
ประโยชน์สุขพองชนต้อง

ทำดี เติ่นแล
พวงพ้อง
เสถียรภาพ ได้ฤ
เกิดล้ำประโยชน์ตน

ทุกคนย่อมอยากได้
ลาภยศสุขสรรเสริญ
ความอยากมากมายเกิน
หากขาดสันติน้อม

ความเจริญ
เพียบพร้อม
จักกล่าว
จิตแล้วไหลหลง

พุทธองค์ทรงช่วยชี้
ค้อมัชฌิมปฏิบัติ
ความพอเหมาะสมสา—
ปฏิบัติสายกลางแท้

มรรคา
เลิศแท้
รพัดเกิด ประโยชน์นา
สถัญญ์ได้ผลเสมอ

ความทะเขอะทะยานยิ่งล้ำ	นำไป
ลืมนึกถึงอกใคร	สักน้อย
ได้ประโยชน์วิธีใด	ไปละ เว้นแฮ
สำเร็จเช่นนี้ด้วย	ค่าคล้ายลืมหเลว
เปลวเพลิงโทสะเพียง	ไฟฟอน
ฟุ้งแผ่เมตตารอน	ระงับไว้
โมหะจับจิตถอน	ตนยาก จริ่งนา
จะระงับดับได้	แต่ด้วยปัญญา
อึดตามองต่างด้าน	มีสาม รูปแฮ
รูปหนึ่งตนเห็นงาม	ทั่วถ้วน
รูปหนึ่งอยู่ในความ	คิดห่มุ่ ชนเอย
รูปหนึ่งความจริงล้วน	ต่างเพี้ยนแผกกัน
บัณฑิตคิดรอบรู้	สำรวจ ตนนา
เพื่อปรับปรุงตนขาด	ยิ่งแล้
ไม่หลงพะวงवाद	ตนต่อ ใครนา
บกพร่องพึงเพียรแก้	กลับร้ายกลายเป็นดี

มีอุปสรรคมาน้อย
ไปเสื่อมกำลังใจ

ดูปลาว่ายทวนใน
อุปสรรคขณะคนคร้าน
ทุกสิ่งมีแก่ทั้ง

มองโลกแจ่มใสทั่ว

เวลาค่ามากมี

ทำประโยชน์รู้คุณค่า

ทำงานการใหญ่ค่อย

ความซื่อคือนโยบาย

ปัญญาเปรียบสุริยฉาย

มีสติไปพลึงปลา

ฝึกฝนจิตจักน้อม

ปราศปรีทวนาทุกข์

รังจิตจากอบายมุข

กอบกู้กิจกรณีย์ให้

เพียงไร

ต่อต้าน

ชลเชียว

พ่ายแพ้คนจริง

ร้ายดี

พละกล้า

เสมอชีพ เรานา

เร่งให้ทันกาล

มากหลาย

เลิศล้ำ

แสงส่อง ทางนา

มิตรพร้อมอวยผล

นำสุข สันต์แฮ

เทวไร

ไปมุ่น ใจนา

เกริกก้องวงศ์สกุล

การสหกรณ์

กับ

คติธรรมในพระพุทธศาสนา

โดย

สมฤทธิ เลิศบุศย์

ขบวนการสหกรณ์เป็นสัญลักษณ์แห่งความหวังของผู้ที่มีความ
ลำเค็ญทางเศรษฐกิจ และยึดมั่นในคติแห่งการช่วยตนเองและการช่วยเหลือ
ซึ่งกันและกันในหมู่คณะบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความนับถือตนเองและภราดร-
ภาพ การสหกรณ์เป็นขบวนการเศรษฐกิจสังคม (socio-economic movement)
ซึ่งมีองค์การธุรกิจรูปหนึ่งคล้ายคลึงกับสมาคมท้องถิ่นโดยเสรี แต่แตกต่างกัน
ในข้อที่ว่าเป็นองค์การที่มีปรัชญา และภูมิหลังทางศีลธรรมเป็นของตนเอง
การสหกรณ์แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมโดยวิธีที่นักกำลังเข้าเป็นหมู่คณะ
ดำเนินการตามคติที่ว่า “แต่ละคนกระทำเพื่อหมู่คณะ และหมู่คณะกระทำ
เพื่อแต่ละคน” (each for all and all for each) ทั้งนี้ แต่ละคนจะต้องพึ่งตน
เอง พัฒนาตนเองจนสุดความสามารถ และมีความปรารถนาที่จะอำนวยความสะดวก
บริการเพื่อบุคคลอื่นในหมู่คณะด้วย ความเจริญทางเศรษฐกิจของชุมชน

อันเกิดจากการสัทธิณนั้น อาศัยคุณธรรมบางประการอันเป็นเรื่องศีลธรรม
จรรยา แม้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะมีความสำคัญลำดับหนึ่งในงานสัทธิณ
แต่ก็ไม่อาจมองข้ามประโยชน์ทางศีลธรรมหรือสังคมไปเสียได้ เพราะการ
สัทธิณเป็นการอุ้มชูมนุษย์ผู้กำลังทรพยนอย หรือได้รับความบอบคันทาง
เศรษฐกิจ ให้มีฐานะดีขึ้น และมีการอยู่ดีกินดี และความสำเริงต้องอาศัย
ศีลธรรมบางประการ

๔๘ สัทธิณเป็นทางสายกลาง

การสัทธิณเป็นวิธีการอุ้มชูผู้ยากจนให้มีฐานะดีขึ้น โดยมีได้
ทำลายคนมีมั่งมี จึงได้รับการยกย่องว่ามีลักษณะเป็นสันตินิยม หรือส่งเสริม
สันติภาพ ลักษณะสัทธิณแตกต่างกันลักษณะเป็นสันตินิยม และลักษณะสังคมนิยมเป็นสาย
กลางระหว่างลัทธิทั้งสอง ทั้งนี้ ทำให้ระลอกถึงทางสายกลางในพระพุทธศาสนา
ซึ่งเป็นคติที่พระพุทธเจ้าทรงประเสริฐดัดดัดและทำให้ได้ตรัสรู้ มัชฌิมาปฏิปทา
ในพระพุทธศาสนานี้ค่าเปรียบว่าเหมือนสายพิณ ที่หย่อนหนักดัดไม่ดัด ที่
ดัดหนักดัดเข้ามากขาด พอดีจึงจะดัดดัดและไม่ขาด ฉะนั้น ข้อปฏิบัติของ
บรรพชิตก็นั่น ถ้าบรรพชิตปฏิบัติท้อถอย หรือแก่กล้าเกินนักก็
สามารถจะบรรลุลุทธิธรรมพิเศษได้ ต่อเมื่อปฏิบัติเป็นสายกลาง คือไม่ดัดนัก
และไม่หย่อนนัก ก็จะสามารถบรรลุลุทธิธรรมพิเศษนั้นได้ พระพุทธเจ้าเคยทรง

ข.305.2866

๗๔๕

๑495๓๑

๒๕

บำเพ็ญทุกกรกิริยา ทรมานพระกายให้ลำบากด้วยประการต่าง ๆ แม้กระทั่ง
ทรงอดพระอาหาร จนพระกายเหี่ยวแห้ง และพระอัฐิปรากฏทั่วพระกาย
ภายหลังทรงลงสันนิษฐานว่า การทำทุกกรกิริยาไม่ใช่ทางตรัสรู้จึงทรงเลิก
เสีย กลับเสวยพระกระยาหารตามปกติ และทรงระลึกว่าความเพียรทางใจคงจะ
เป็นทางตรัสรู้ได้ ในปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า
ที่สุดสองอย่างอันบรรพชิตไม่ควรเสพ คือ กามสุขัลลิกานุโยค ได้แก่ประกอบ
ตนให้พัวพันด้วยสุขในกามอย่างหนึ่ง และอัตตกิลมณานุโยค ได้แก่ประกอบ
ความเหินห่างน้อยให้เกิดทุกข์แก่ผู้ประกอบ หรือการบำเพ็ญทุกกรกิริยาอีก
อย่างหนึ่งนั้น ไม่ทำให้ผู้ประกอบบรรลุนิพพานได้ พระองค์จึงทรงแนะ
ทางสายกลางอันได้แก่ มรรค ๘ ที่มีอยู่ในอริยสัจ ๔ คิดในพระพุทธศาสนา
เกี่ยวกับมัชฌิมาปฏิปทานเป็นคติที่ประทับใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

หวนกลับมากล่าวถึงการสังกรณี ซึ่งถือว่าเป็นทางสายกลางทาง
เศรษฐกิจ นักเศรษฐกิจทั่วไปย่อมทราบดีว่า ลัทธินายทุนก็ดี ลัทธิสังคมนิยมก็ดี ต่างมี "จุดอ่อน" บางประการที่พึงแก้ไข เพื่อให้เกิดผลดี
บริบูรณ์ยิ่งขึ้น ลัทธิทั้งสองนี้อยู่ใกล้กันคนละด้าน ความขัดแย้งกันในความ
คิดเห็นเรื่องลัทธิเศรษฐกิจมักก่อให้เกิดความขัดแย้งกันในการคิดเห็นเรื่อง
ลัทธิเศรษฐกิจมักก่อให้เกิดความขัดแย้งกันทางการเมือง ซึ่งเป็นภัยต่อสันติ
ภาพของโลก ทางสายกลางเป็นทางที่ประสานประโยชน์ของบุคคลทุกฝ่าย ไม่
ว่าเป็นคนมีหรือคนยากจน ย่อมได้รับผลตอบแทนตามความเป็นธรรมใน
เมื่อเขาทำประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชน และทั้งเป็นทางป้องกันมิให้ผู้มีกำลัง

มากเอาแต่เอาเปรียบผู้มีกำลังน้อยช่วยให้ผู้มีกำลังน้อยรอดพ้นจากความบีบคั้นทางเศรษฐกิจได้ ประโยชน์ดังกล่าวนี้ย่อมจะเพิ่มพูนไปพลุลยชนในประเทศทำการสหกรณ์ก้าวหน้าไปไกลโดยลำดับ ผู้ที่มองมั่งงั่งจลอยู่ในพวกผู้มีกำลังมากนั้น มักรวมกำลังกันดำเนินธุรกิจในรูปแบบหุ้นส่วนบริษัท ส่วนคนซึ่งมีกำลังทรัพย์น้อยจะทำเช่นนั้นได้ยากกว่า จึงต้องหันมาหาวิธีการสหกรณ์ โดยไม่มีทางเลือกอย่างอื่น

ขอให้เรามาดลองสำรวจดูว่า องค์การสหกรณ์มีลักษณะพ้องกันและต่างกับองค์การของลัทธินายทุนอย่างไรบ้าง ในเบื้องต้นขอกล่าวถึงลักษณะที่พ้องกันเสียก่อน ซึ่งมีอยู่ดังต่อไปนี้

(๑) สหกรณ์ต้องการทุนที่จะใช้ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ และชำระดอกเบี้ยสำหรับการใช้ทุนตามอัตราตลาด ทั้งนี้ เหมือนกับองค์การในระบบทุนนิยม

(๒) สหกรณ์ต้องการแรงงานและพยายามที่จะได้แรงงานมา โดยเสียเงินในอัตราต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้เช่นเดียวกับระบบนายทุน สหกรณ์ต้องการใช้ที่ดิน, สิ่งปลูกสร้าง และอุปกรณ์อย่างอื่น ๆ ซึ่งพยายามจะซื้อหามาในราคาอันสมควร

(๓) สหกรณ์ต้องการจ้างผู้บริหารงาน และเสียค่าทดแทนให้ในอัตราเดียวกับที่ทางหุ้นส่วนบริษัทต้องเสีย

(๔) สหกรณ์ต้องอาศัยประสิทธิภาพทางธุรกิจเพื่อบรรลุความสำเร็จเช่นเดียวกับองค์การนายทุน

แม้ว่าสหกรณ์จะมีลักษณะพ้องกับห้างหุ้นส่วน บริษัท บางประการ แต่ความแตกต่างระหว่างสหกรณ์กับระบอบนายทุนนั้นอาจเห็นได้อย่างเด่นชัด และมีอยู่หลายประการ ในที่นี้ใคร่ขอนำมากล่าวเพียงบางข้อกล่าว คือ

(๑) องค์การในระบอบนายทุนเป็นการรวมทุนแต่สหกรณ์เป็นการรวมบุคคล

(๒) ชนบดัดลงทุนในห้างหุ้นส่วนบริษัทโดยมุ่งหวังกำไรเป็นสำคัญ แต่สมาชิกสหกรณ์ใช้เงินทุนที่ลงในสหกรณ์เป็นเครื่องมือเพื่อได้มาซึ่งบริการทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเดิม เพื่อยกมาตรฐานการครองชีพของสมาชิก

(๓) ในบริษัทจำกัด ผู้ถือหุ้นมีสิทธิออกเสียงมากหรือน้อยตามส่วนแห่งจำนวนหุ้นที่ตนถือ ผู้ทุนมากย่อมครอบงำกิจการของบริษัท แต่ในสหกรณ์ใช้หลัก “หนึ่งคนหนึ่งเสียง” ไม่ว่าสมาชิกผู้นั้นจะถือหุ้นมากหรือน้อยเพียงไร จึงมีผู้กล่าวว่า เป็นวิธประชาธิปไตยในทางเศรษฐกิจ

(๔) สหกรณ์ ดำเนิน ธุรกิจ เพื่ออำนวยความสะดวก เป็น ประโยชน์ แก่สมาชิก และลูกค้าผู้ถือหุ้นสหกรณ์ แต่ห้างหุ้นส่วนบริษัทดำเนินธุรกิจเพื่อแสวงหากำไรมาแบ่งปันในหมู่ผู้ถือหุ้น สหกรณ์จำกัดอัตราเงินปันผลตามหุ้นมิให้สูงเกินไป เพื่อให้มีลักษณะเป็นเพียง “ดอกเบี๋ย” ตอบแทนการใช้ทุนมากกว่าที่จะเป็น “กำไร” แก่ในบริษัทนิยมการจ่ายเงินปันผลในอัตราสูง และไม่มีข้อจำกัด

คราวนี้ หันมาพิจารณาเปรียบเทียบ ลัทธิสหกรณ์ กับลัทธิสังคมนิยม หรือโซเชี่ยลลิสม์ จะเห็นได้ว่าลัทธิสหกรณ์แตกต่างกับลัทธิสังคมนิยมหลาย ประการที่สำคัญที่พ้องนามกล่าว ก็คือ

(๑) ทรัพย์สินส่วนบุคคล ลัทธิสหกรณ์นิยมส่งเสริมให้มีทรัพย์สินส่วนบุคคลเพิ่มขึ้นในหมู่ประชาชน โดยถือคิดว่า การที่บุคคลจำนวนมาก มีทรัพย์สินนั้นเป็นของดี และสนับสนุนการวิภาคทรัพย์สินเป็นกรรมต่อสังคม แต่ลัทธิสังคมนิยมตำหนิการมีทรัพย์สินส่วนบุคคลและต้องการเลิกจ้างกรรมสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ใช้ในการประกอบธุรกิจบางอย่าง ทั้งนี้ เพราะเห็นว่า การสะสมทรัพย์สินส่วนบุคคลเป็นของไม่ดี

(๒) เสรีภาพของเอกชน สหกรณ์ยึดมั่นในหลักแห่งความสมัครใจของเอกชนเป็นสำคัญ โดยถือว่ารัฐหรือชุมชนดำรงอยู่เพื่อประโยชน์ของเอกชน สหกรณ์ให้เสรีภาพเต็มที่แก่เอกชนที่จะเข้าร่วมในสหกรณ์ หรือจะถอนตัวออกจากสหกรณ์ และไม่นิยมวิธีการบังคับให้เข้าเป็นสมาชิก สหกรณ์ ลัทธิสังคมนิยมถือคิดว่าเอกชนก็ต้องเสียสละเสรีภาพส่วนบุคคลเพื่อชุมชน และเอกชนในระบอบสังคมนิยมมีชีวิตอยู่เพื่อชุมชนหรือรัฐ ฉะนั้น เอกชนจึงถูกกดขี่ให้อยู่ในอำนาจของรัฐหรือชุมชนซึ่งถือว่าสำคัญกว่า

(๓) ทำที่ที่มีต่อเงินทุน สหกรณ์ยอมรับนับถือว่าทุนมีส่วนในการผลิตเศรษฐกิจทรัพย์สิน และควรได้รับผลประโยชน์ตอบแทนตามสมควรกล่าว

คือ ผู้ลงทุนในสหกรณ์ ได้รับผลประโยชน์ในรูปเงินปันผลในอัตราที่สมควร และไม่สูงเกินไปเสมือนเป็นดอกเบี้ย มิใช่เงินกำไร ลัทธิสังคมนิยมไม่ยอมรับว่า ทุนเป็นปัจจัยในการผลิต จึงเห็นว่า ผู้ลงทุนหรือนายทุนไม่ควรได้รับผลประโยชน์ตอบแทน

(๔) วิธีที่ใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ลัทธิสหกรณ์ไม่นิยมการใช้บังคับหรือพลกำลังเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือเพื่อกควบคุมเศรษฐกิจไว้ในมือ การขยายตัวของสหกรณ์อาศัยการให้การศึกษาและการเผยแพร่หลักวิธีการในหมู่ประชาชน ส่วนลัทธิโซเชี่ยลลิสม์นิยมการบังคับในรูปใดรูปหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เช่น การบังคับโดยกฎหมาย และพวกหัวรุนแรงสนับสนุนให้ใช้กำลัง หรือวิธีการรุนแรงเป็นเครื่องมือ เพื่อบูมการณ์โซเชี่ยลลิสม์

(๕) หลักการที่แน่นอน สหกรณ์ดำเนินงานตามหลักการที่แน่นอน แต่ลัทธิสังคมนิยมไม่มีหลักการที่แน่นอน และไม่มีวิธีการที่วางไว้อย่างชัดเจน ฉะนั้น พวกโซเชี่ยลลิสม์จึงแบ่งออกเป็นหลายพวกและแต่ละพวกใช้วิธีการที่มีความรุนแรงแตกต่างกัน

สหกรณ์เป็นทางสายกลางที่อาจนำไปสู่ความสำเร็จประโยชน์ โดยยึดหลักสันตินิยม ย่อมเป็นที่ปรารถนาของผู้ที่หวังความสุขความเจริญ สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “ความสุขอันยิ่งกว่าความสงบไม่มี”

คุณธรรมที่พึงมีในสหกรณ์

วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของสหกรณ์ คือ ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้ที่สามารถช่วยตนเองได้ คือคนที่พยายามพัฒนาหรือฝึกฝนตนเอง โดยสำนึกว่าตนควรจะคิดพึ่งตนเองก่อน ตรงกับพุทธภาษิตที่ว่า “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

สหกรณ์สอนให้เป็นคนใจกว้าง ไม่คิดถึงประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว ยังคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะด้วย การช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำให้เกิดสามัคคีธรรม และความสามัคคีทำให้เกิดพลัง ตรงกับที่กล่าวว่ union is strength หรือภาษิตที่ว่า พลํ สงฺฆํ สุสํ สามคฺคี มีพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งกล่าวว่า “ความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ ยิ่งความเจริญให้สำเร็จ” เมื่อกิจการของหมู่คณะเป็นผลสำเร็จ สมาชิกแต่ละคนย่อมได้รับประโยชน์ร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น เป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งซึ่งผู้ปฏิบัติได้แสดงว่าเป็นผู้มีจิตใจสูง มีพุทธภาษิตยืนยันอยู่บทหนึ่งว่า “ผู้ตั้งมั่นในศีลธรรม เป็นผู้เกื้อกูลแก่คนทั้งปวง” สหกรณ์เป็นวิธีชักจูงใจให้บุคคลทั้งหลายเข้ามาร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน เป็นการฝึกฝนให้เป็นสาธุชน

สหกรณ์ดำเนินธุรกิจโดยคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ โดยปกติคณะกรรมการดำเนินการต้อง

ปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรมหลายประการ เช่น ความเสียสละ ความซื่อสัตย์
สุจริต ความมีน้ำใจกว้างขวางยอมรับฟังความคิดเห็นของบรรดาสมาชิก
ตลอดจนความอดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ การที่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ดัง
กล่าวได้ ก็ต้องมีธรรมประจำใจ

ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจของสหกรณ์เพื่อประโยชน์ส่วน
รวมของหมู่คณะนั้น จำต้องถือประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าประโยชน์ส่วน
ตัว ฉะนั้น จำเป็นต้องได้ผู้ที่มีความรอบรู้สามารถและรู้จักบาปบุญคุณโทษ
ด้วย จึงจะดำเนินภารกิจของสหกรณ์ไปสู่ความเจริญได้ โดยเหตุที่การสหกรณ์
เป็นขบวนการทางเศรษฐกิจและสังคม หากเกิดการทุจริตขึ้นไม่ว่าโดยการ
กระทำของกรรมการดำเนินการ หรือผู้จัดการ สหกรณ์ก็เป็นที่เห็นประจักษ์
ชัดในรอยตำหนิเสมือนรอยด่างเปดเปอนบนผืนผ้าสีขาว ย่อมสะดุดตาคน
จำนวนมาก ข้าพเจ้าใคร่ขอแนะนำพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่ง มากล่าวไว้ ณ ที่นี้
เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ

มธฺวา มณฺณตี พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ

ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ อถ ทุกฺโข นิกจฺจติ

ซึ่งอาจแปลพอได้ความว่าดังนี้

เมื่อบาปกรรมทำไว้อย่างไม่สนอง

คนเขลาหลงสำคัญผิดคิดว่าหวาน

เมื่อใดบาปให้ผลคลบนันตาล

คนเขลาพานพบทุกข์แท้ขมแน่นอน

หลักคำสัญญาประการหนึ่งของสหกรณ์ คือ หลักมัชยัต หรือ
ประหยั เพราะความมัชยัตอดออมถนอมทรัพย์ ย่อมนำไปสู่ความมั่งคั่ง
และก่อให้เกิดเครดิตหรือสินเชื่อ สหกรณ์มุ่งส่งเสริมการให้กำไรมากที่สุด
พระพุทธรูปคำสอนให้คนรู้จักความมัชยัต แต่มิใช่ความตระหนี่ หรือความ
ถี่หูถี่ตาที่เป็นโทษ มีพุทธภาษิตบทหนึ่งกล่าวว่า “โภคทรัพย์ของผูกรอง
เรือนดี ย่อมถึงความพอกพูนเหมือนจอมปลวกกำลังก่อขึ้น”

ตามที่กล่าวมาเพียงนี้ พอจะเห็นได้ว่าหลักวิชาการสหกรณ์นั้นสอดคล้อง
คลึงกับศีลธรรมในพระพุทธรูปคำสอนอยู่เป็นอันมาก เมล็ดพืชแห่งการสหกรณ์
ที่หว่านลงในประเทศไทย ซึ่งเป็นดินแดนแห่งพระพุทธรูปคำสอนย่อมเป็นที่
หวังได้ว่า จะออกงามไปบุปผยงขึ้นตลอดไปตราบนานกาลป็นนรันดร.

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

กรมศิลปากร

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มิตรไทย 15 ถนนพระอาทิตย์
โดยโสรัจ มีสำรอก พิมพ์โฆษณา 2515

โทร. 820355